

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

(повне найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

на тему

**БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗРОСТАЮЧИХ
МАКРОЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ: СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ
РОЗВИТКУ**

**THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE IN THE FACE OF GROWING
MACROECONOMIC RISKS: STRATEGIC DEVELOPMENT GUIDELINES**

спеціальність 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи ФБСФРм-21
Семенюк Богдан Ігорович

(підпис)

Керівник: к.е.н., доцент
Коробчук Тетяна Іванівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«12» грудня 2025 р.

Гарант освітньої програми:
к.е.н., доцент Дорош Вікторія Юріївна

(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет: бізнесу та права

Кафедра: фінансів, банківської справи та страхування

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Спеціальність: 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Освітня програма: «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ к.е.н., доцент Вікторія ДОРОШ

«12» грудня 2025 р.

З А В Д А Н Н Я

ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Семенюк Богдан Ігорович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи Банківська система України в умовах зростаючих макроекономічних ризиків: стратегічні орієнтири розвитку

Керівник роботи: к.е.н., доц. Коробчук Т.І

затверджені наказом закладу вищої освіти № 263/01-02.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «12» грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи

Статистичні дані, літературні джерела за темою дослідження, статут

банку, законодавчі та нормативні акти, що регламентують діяльність

банків фінансова звітність банків

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

Вступ

Розділ 1 Теоретичні основи забезпечення стійкості банківської системи

Розділ 2 Оцінка стійкості банківської системи України

Розділ 3 Напрями забезпечення фінансової стійкості банківської системи України

Висновки

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Мета, об'єкт, предмет та гіпотези дослідження

2 Карта ризиків банківського сектору за грудень 2024 та червень 2025 року

3. Динаміка зміни кількості діючих банків та структурних підрозділів у 2020-2024 рр.

4. Динаміка активів, зобов'язань та капіталу банків станом на початок 2021-2025 рр.

5. Дотримання пруденційних нормативів капіталу банківських установ у 2020-2024 рр.

6. Результати стрес-тестування банківської системи у 2021 та 2025 роках

7. Показники ліквідності банківської системи України у 2021-2025 роках

8. Прибутковість діяльності банківської системи України у 2021-2025 роках

9. Матриця SWOT-аналізу банківської системи України

10. Шляхи вдосконалення функціонування банківської системи України

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Розділ 1</i>	<i>Т. КОРОБЧУК</i>		
<i>Розділ 2</i>	<i>Т. КОРОБЧУК</i>		
<i>Розділ 3</i>	<i>Т. КОРОБЧУК</i>		
<i>Нормоконтроль</i>	<i>Т. КОРОБЧУК</i>		
<i>Гарант ОП</i>	<i>В. ДОРОШ</i>		
<i>Коефіцієнт подібності</i>		<u>6,75</u>	
<i>Адміністратор системи StrikePlagiarism</i>	<i>Л. ІЩУК</i>		

7. Дата видачі завдання «04» лютого 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	До 28.12.2024 р.	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	До 03.09.2025 р.	
3.	<i>Розділ 1</i>	До 24.09.2025 р.	
4.	<i>Розділ 2</i>	До 18.10.2025 р.	
5.	<i>Розділ 3</i>	До 08.11.2025 р.	
6.	<i>Висновки</i>	До 15.11.2025 р.	
7.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	До 19.11.2025 р.	
8.	<i>Формування додатків</i>	До 18.11.2025 р.	
9.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	До 22.11.2025 р.	
10.	<i>Нормоконтроль</i>	До 29.11.2025 р.	
11.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	До 05.12.2025 р.	
12.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту. Попередній захист роботи</i>	До 12.12.2025 р.	

Здобувач вищої освіти

_____ (Семенюк Б. І.)
 (підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Коробчук Т. І.)
 (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	9
1.1 Економічна сутність, структура та функції банківської системи	9
1.2 Критерії та методи стійкості банківської системи	12
1.3 Системні ризики, що впливають на стабільність банківської системи.....	15
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	19
2.1 Методичні підходи до обґрунтування гіпотез дослідження щодо стійкості банківської системи України	19
2.2 Загальна характеристика банківської системи України в умовах зростаючих макроекономічних ризиків.....	21
2.3 Перевірка достовірності гіпотез дослідження щодо стійкості банківської системи України.....	35
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	45
3.1 Проблеми функціонування банківської системи України.....	45
3.2 Шляхи вдосконалення функціонування банківської системи.....	51
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний період економічного поступу України позначений вкрай високим рівнем невизначеності. Причина цього – взаємодія внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. Банківський сектор, ключовий елемент фінансової системи країни, відіграє вирішальну роль у підтримці макрофінансової стійкості, перерозподілі фінансових потоків та стимулюванні економічного розвитку. Його стабільна робота є ключовим аспектом для економічного відновлення, покращення інвестиційного клімату та зростання довіри до гривні та фінансових установ.

Важливим є те що сучасна банківська система не обмежується роллю фінансового посередника, але й виступає одним із головним інструментів у реалізації антикризових заходів держави. Оперативні дії, вжиті НБУ на початку повномасштабного вторгнення, виявились вирішальними для стабілізації ситуації: вдалося не допустити паніки серед вкладників, утримати ліквідність в банківському секторі та забезпечити безперебійне здійснення платіжних операцій. Однак, середньо- та довгострокові виклики залишилися, адже ресурсна база банків знаходиться під тиском, а кредитна активність залишається обмеженою.

Отже, визначення стратегічних орієнтирів розвитку банківської системи України в умовах збільшення макроекономічних ризиків є надзвичайно важливим і має цінність як для науки, так і для практики. З наукового погляду, воно дозволяє розширити теоретичне розуміння роботи банківської системи в умовах кризи, виявити закономірності її адаптації до негативних впливів та розробити перспективні шляхи розвитку. З практичної точки зору, результати дослідження можуть бути застосовані для розробки дієвої стратегії, що сприятиме посиленню фінансової стабільності та забезпечить економічне зростання в післявоєнний період.

Метою дослідження є дослідження впливу зростаючих макроекономічних ризиків на банківську систему України та формування обґрунтованих стратегічних напрямів її розвитку в середньостроковій перспективі.

Для реалізації мети необхідно виконати наступні завдання:

- дослідити економічну сутність поняття «банківська система»;
- розуміти функції та види побудови сучасної банківської системи;
- розглянути системні ризики фінансового сектору України;
- сформулювати гіпотези щодо банківської системи України та наглядно довести їх;
- провести аналіз банківської системи України за 2021-2025 роки;
- оцінити дотримання пруденційних нормативів банківськими установами України;
- визначити проблем функціонування банківської системи України;
- визначити перспективи функціонування банківської системи України;

Об'єктом дослідження є банківська система України.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають під час функціонування банківської системи.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи застосовано сукупність загальнонаукових і специфічних методів дослідження, а саме: спостереження; статистичний аналіз; метод зведення та групування; табличний і графічний; ряди динаміки; абстрагування; індукція та дедукція; експертна оцінка; метод порівняння. Під час виконання кваліфікаційної роботи магістра було використано інструменти штучного інтелекту для редагування теоретичного розділу виключно як допоміжний засіб для уточнення формулювань та опрацювання літератури. Усі твердження, висновки та результати дослідження належать автору та ґрунтуються на власному аналізі, а отримані результати від генеративного ШІ були перевірені на достовірність та відповідність академічній доброчесності.

Інформаційну базу дослідження становлять закони України, нормативно-правові акти Національного банку України, офіційна звітність НБУ та банківських установ, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також матеріали з Інтернет-ресурсів.

Практичне значення роботи полягає в тому, що запропоновані рекомендації можуть бути застосовані для вдосконалення функціонування банківської системи. Отримані результати дослідження є корисними для науковців і фахівців банківського сектору, а також для органів державної влади, що здійснюють регулювання та нагляд за діяльністю банків.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і формуванні практичних рекомендацій щодо вдосконалення функціонування банківської системи України в умовах сучасних викликів. У межах роботи конкретизовано ключові особливості діяльності банківського сектору з урахуванням впливу воєнних дій, економічної нестабільності та процесів цифровізації.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1 Економічна сутність, структура та функції банківської системи

На сьогодні банківська система є ключовим елементом фінансового сектору України. Вона здійснює контроль над грошовим оборотом в країні. Якщо банківська система сформована правильно то це сприяє зростанню капіталу, підвищенню довіри населення до національної валюти країни та позитивно впливає на підвищення рівня життя та добробуту населення.

У науковій літературі існує багато трактувань поняття банківська система наприклад у М. І. Крупки можна знайти таке визначення банківської системи: «...це сукупність усіх банківських установ, що функціонують у тій чи іншій країні в певний історичний період, перебувають у тісному взаємозв'язку між собою, утворюючи специфічну економічну й організаційно-правову структуру, яка забезпечує функціонування грошового ринку та економіки загалом...» [6].

В. В. Волкова надає таке трактування поняттю банківська система – «...це система фінансово-кредитних установ, що працюють у країні відповідно до законодавства, перебувають у взаємозв'язку між собою та забезпечують роботу грошового ринку та обслуговування економіки...».

С. І. Мельник вважає що банківська система – «...важливий елемент економічної системи держави, що охоплює центральний банк, банківські установи, небанківські фінансові інститути, які залучають кошти, розміщують їх у вигляді кредитів та здійснюють ведення рахунків клієнтів, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та банківську інфраструктуру...» [5].

Отже ознайомившись з визначеннями поданими вище ми можемо зробити наступне власне трактування поняття банківська система – це сукупність фінансових інститутів, що діють у межах чинного законодавства, забезпечуючи стабільне функціонування фінансового ринку, ефективне регулювання грошово-кредитних процесів і надання кредитно-розрахункових послуг учасникам

економічної діяльності. Вона являє собою взаємопов'язану та впорядковану структуру, яка гнучко реагує на зміни в економіці держави та сприяє зміцненню її фінансової стабільності й розвитку національної економіки.

Ефективне функціонування банківської системи базується на виконанні поставлених функцій. Основні функції банківської системи України зображені на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Функції банківської системи

Головною метою діяльності банків є отримання максимального прибутку. Проте для банківської системи в цілому ця ціль відходить на другий план, залишаючись пріоритетною лише для окремих фінансових установ. Головною метою для банківської системи є здійснення державного нагляду та регулювання банківської діяльності так, що інтереси окремих банків відповідали загальносуспільним цілям і потребам, також важливим є гарантування надійної та стабільної роботи окремих банків і всієї банківської системи в цілому з метою

підтримання стабільності грошового обігу та безперервного функціонування економіки.

Жоден окремий банк, навіть найбільший, не здатний самостійно досягти цих цілей. Лише узгоджене об'єднання банків у єдину систему, спрямовану на їх реалізацію, робить можливим їх досягнення. Для цього і будується банківська система країни, розрізняють три типи побудови банківської системи.

Однорівнева банківська система. Характерним для цієї системи є, відсутність поділу на центральні та комерційні банки. Усі банки мають рівний ієрархічний статус і здійснюють однакові розрахунково-касові операції, підтримуючи між собою розвинуті горизонтальні взаємозв'язки. Проте в такій системі є недоліки, через відсутність конкуренції суттєво впливає на якість та продуктивність банківських послуг. Такий тип банківської системи характерний слаборозвиненим країнам.

Дворівнева банківська система. Характерним для цієї системи є, поділ банківської системи на два рівні. Така модель забезпечує ефективно проводити монетарну політику країни та надавати якісне обслуговування суб'єктів економіки. На першому рівні знаходиться центральний банк він виступає емісійним центром, здійснює контроль грошової маси, інфляції та стабільності національної валюти. Також він контролює діяльність комерційних банків шляхом встановлення економічних нормативів та проведенням регуляторних заходів. На другому рівні знаходяться комерційні банки їх завдання полягає в наданні банківських послуг суб'єктам економіки. Комерційні банки конкурують між собою що призводить до покращення якості та продуктивності банківських послуг, що стимулює розвиток інновацій та появу нових фінансових послуг. Такий тип банківської системи характерний країнам з ринковою економікою.

Трирівнева банківська система. Такий тип характерний країнам Європейського Союзу, де на першому рівні знаходиться Європейський центральний банк, його завданням є координація дій центральних банків країн ЄС. На другому рівні знаходиться центральний банк країни його завдання реалізація політики ЄС, контроль діяльність комерційних банків, а також він виступає у ролі емісійного центру країни. На третьому рівні знаходяться

комерційні банки країни на яких лежить завдання в обслуговуванні суб'єктів економіки.

Кожен тип системи має як свої переваги так і недоліки проте незважаючи на розбіжності кожна система має на меті забезпечення стабільності та розвитку економіки країни. Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», банківська система України є дворівневою. На першому рівні стоїть Національний банк України (НБУ) він виконує роль центрального банку країни, він здійснює грошово-кредитну політику, контролює стабільність національної валюти та контролює діяльність комерційних банків. Другий рівень становлять комерційні банки вони безпосередньо займаються обслуговуванням населення, надаючи їм різноманітні фінансові послуги.

Станом на сьогодні банківська система не лише виступає в ролі фінансового посередника, а являється одним з головних елементів впливу на національну економіку. Банківська система виступає в ролі механізму, який забезпечує рух грошової маси в економіці, відповідає за їх акумулювання, розподіл, перерозподіл та використання для задоволення інтересів суспільства і держави. Банківська система є ключовим елементом фінансової системи країни, а її ефективність визначає здатність країни протидіяти макроекономічним ризикам і забезпечує сталий розвиток.

1.2 Критерії та методи стійкості банківської системи

Стійкість банківської системи – це здатність системи забезпечити безперервне виконання ключових функцій фінансового посередництва, вчасно та в повній мірі проводити платежі та здійснювати управління ризиками викликані появою зовнішніх та внутрішніх шоків, а також оперативно відновлювати працездатність за мінімальний термін та з мінімальними збитками для економіки країни.

Стійкість банківської системи має кількісний вимір що відображається в системі різноманітних показників, та якісну складову яка відображається в політиці банку та його підходах до ведення діяльності. Ці дві складові тісно

взаємопов'язані зміна однієї гарантовано відобразиться на підсилені або послаблені іншої. Розглянемо детальніше критерії оцінки стійкості банківської системи до них належать:

– адекватність капіталу – це ключовий показник, що відображає достатність капіталу банку для покриття ризиків та здатність своєчасно проводити розрахунки по зобов'язаннях. Оцінка адекватності капіталу відображається в нормативах адекватності (достатності) регулятивного капіталу (Н2) та достатності основного капіталу (Н3), встановленими Національним банком України відповідно до міжнародних стандартів Базель II/III.

– якість активів – це критерій стійкості банківської системи що відповідає за оцінку якості кредитного портфеля банку, рівня проблемної заборгованості та відображає спроможність банку покривати можливі втрати від активних операцій. Висока якість активів означає, що банк спроможний вести діяльність без серйозних ризиків для клієнтів.

– ліквідність – цей критерій відображає здатність банку своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання. Це забезпечується збалансованістю активів та пасивів банку, що дає змогу оперативно перетворити активи на готівку для покриття поточних потреб, таких як виплати по депозитах, погашення кредитів та виконання інших операцій. Ліквідність відображається в нормативах миттєвої (Н4), поточної (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6), та коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), встановленими Національним банком України.

– прибутковість (рентабельність) – це показник ефективності діяльності банку, що відображає наскільки ефективно використовує ресурси для генерування прибутку. Відображається в показниках рентабельності активів (ROA) та рентабельності капіталу (ROE), встановленими Національним банком України.

– структура фінансування – це сукупність усіх джерел коштів, які банк залучає для фінансування своєї діяльності, зокрема кредитування та здійснення інвестицій. Фактично це структура пасивів банку, яка відображає джерела

залучення коштів і відображає їх стабільність та вартість для банку. Правильно збудована структура фінансування банку дозволяє підвищити його фінансову стійкість.

– якість управління – даний критерій визначає ефективність банку в корпоративному управлінні та ризик-менеджменту, відображає ефективність роботи банку, його здатність протистояти кризам за захищати інтереси клієнтів. Ефективна система корпоративного управління формує підґрунтя для побудови надійної системи, а ефективний ризик-менеджмент, у свою чергу забезпечує стабільну та прибуткову діяльність банку, що являється ключовим індикатором якості його менеджменту.

– макроекономічні фактори – це різноманітні економічні процеси та показники, які впливають на економіку країну в цілому. Стійкість банківської системи країни на пряму залежить від загального стану національної економіки, політичної ситуації в країні, зміни рівня внутрішнього валового продукту, рівня інфляції та коливань валютного курсу тощо. Щоб зберігати високий рівень стійкості банківської системи, слід навчитися вчасно реагувати на зміни в показниках зазначених вище та бути здатними мінімізувати їхній потенційний негативний вплив на систему.

Для оцінки стійкості банків НБУ у 2024 році розробив концепцію оцінки стійкості банків і 2025 році, вона складається з трьох етапів.

Етап I «Оцінка якості активів (AQR)». AQR є обов'язковою процедурою для всіх банків, і проводиться незалежними аудиторами. Вона передбачає оцінку якості базової вибірки активів. Якщо за підсумками цієї перевірки аудитори фіксують істотну частку помилок у визначені кредитного ризику (понад 5%), вони зобов'язані провести поглиблену перевірку розширеної вибірки активів.

Етап II «Екстраполяція» передбачає екстраполяцію результатів поглибленої перевірки активів у межах AQR на весь відповідний портфель. Цей етап здійснюватиметься Національним банком лише щодо тих банків, активи яких підлягали поглибленій перевірці.

Етап III «Стрес-тестування». Здійснюється Національним банком України на основі даних фінансової звітності банків за базовим та несприятливим

сценаріями з прогнозним горизонтом у три роки. Згідно результатам оцінки стійкості банків та банківської системи проведеного у 2025 році лише 6 банків мають потенційні ризики за базового сценарію та 9 банків мають потенційні ризики за умов несприятливого сценарію [8].

Для підтримання тенденції позитивних результатів в оцінюванні НБУ розробляє різноманітні методи забезпечення стійкості. Насамперед НБУ відповідає за встановлення обов'язкових нормативів для регулювання та нагляду за банками, розробляє грошово-кредитну політику орієнтовану на підтримку цінової та фінансової стабільності в країні та виступає кредитором останньої інстанції.

Отже, стійкість банківської системи забезпечується завдяки взаємодії банків із НБУ, дотримання грошово-кредитної політики та належного рівня нормативів, дозволяє підтримувати стійкість банківської системи на високому рівні. Що позитивно відображається на потенціалі довгострокового економічного зростання.

1.3 Системні ризики, що впливають на стабільність банківської системи

Системний ризик – це ймовірність розвитку подій, за якого порушення в окремому сегменті фінансової системи швидко охоплює усю банківську систему, призводячи до порушення здатності здійснення ключових функцій. На відміну від ризиків окремого банку, системний ризик має колективний характер, та виникає внаслідок поєднання високого рівня левериджу, подібності бізнес-моделей, перетину структури портфелів та взаємозалежності учасників ринку.

НБУ виділяє такий перелік основних ризиків для банківської системи: макроекономічний ризик, валютний ризик, ризик капіталу, ризик прибутковості, ризик ліквідності та кредитний ризик домогосподарств та корпорацій. Для контролю змін ризиків НБУ що півроку проводить оцінку ризиків, для зручності класифікує ризики за рівнями від 1 до 10, де 1 – мінімальний рівень ризику, 10

максимальний рівень ризику. За останні півроку НБУ не спостерігає кардинальних змін в класифікації рівня ризиків [4].

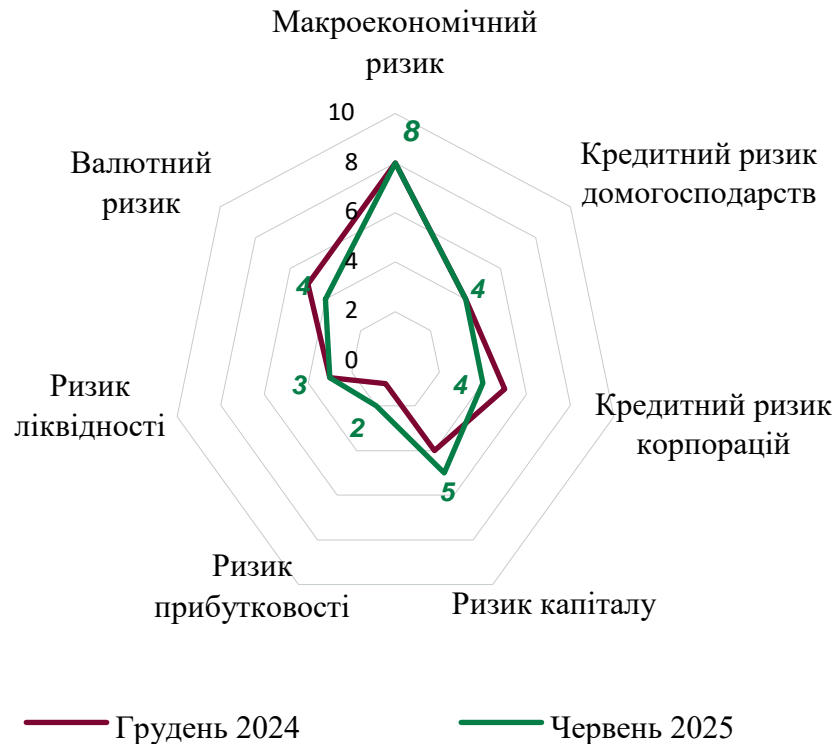

Рисунок 1.2 – Карта ризиків фінансового сектору (побудовано автором за джерелом [4])

Макроекономічний ризик є ризиком втрат для банківської системи викликаний в наслідок змін в національній або світовій економіці. До таких ризиків належать ті, що виникають під впливом зовнішніх шоків, коливань облікової ставки, валютних та кредитних ризиків, які можуть спричинити економічну нестабільність, зниження ВВП, інфляційний тиск і втрату довіри до банківської системи. За досліджуваний період не спостерігається змін в класифікації ризику, попри продовження воєнних дій на території України спостерігається зростання економіки, хоч і нижчими темпами, ніж було прогнозовано.

Кредитний ризик це ризик пов'язаний з імовірністю неповернення кредитних грошей і відсотків по ним. Він являється найбільш поширеним ризиком для банків, оскільки саме проведення кредитних операцій є основним способом отримання прибутку банком. Головним фактором якій впливає на

кредитний ризик це низька платоспроможність клієнтів викликана зменшенням доходів населення. Кредитний ризик домогосподарств лишається на стабільному рівні. Щодо кредитного ризику корпорацій спостерігається поліпшення до задовільного рівня. В загальному спостерігається покращення оцінки ризику в цілому.

Ризик капіталу – це ризик, що виникає через зниження рівня власного капіталу до критичного рівня що приведе до неспроможності покриття можливих збитків від банківських операцій. Спостерігається зростання ризику до середнього рівня. Спостерігається зростання ризику до середнього рівня. Достатність капіталу зменшилася у зв'язку з підвищення ставки оподаткування прибутку та росту операційного ризику. Проте рівень капіталу лишається на достатньо високому рівні.

Ризик прибутковості – це ймовірність зменшення або повна втрата запланованого прибутку в наслідок зміни процентних ставок, підвищення витрат та скорочення обсягів операцій. Спостерігається зростання ризику. Зменшення прибутковості насамперед викликане зменшенням рентабельності капіталу. Та незважаючи на це банки лишаються прибутковими, банки показують чудовий рівень адаптації.

Ризик ліквідності – це ймовірність того що банк буде не спроможним своєчасно виконати зобов'язання перед клієнтом через нестачу грошових коштів та ліквідних активів банку. Ризик лишається незміно низьким, оскільки населення продовжує активно вносити кошти на банківські рахунки.

Валютний ризик – це ймовірність понесення збитків через коливання валютних курсів. Для України цей ризик несе особливий характер оскільки значна частка кредитів та депозитів номінована в іноземній валюті. Ризик знизився до помірному рівня. Зниження викликане відносною стабільністю курсу долара США, за останній час спостерігаються незначні коливання курсу. Також відбувається нарощення міжнародних резервів, що позитивно проявляються на ситуації в цілому.

Пріоритетне завданням банківської системи полягає в мінімізації негативного впливу ризиків на діяльність банків. Також важливо забезпечити

стабільне та ефективне функціонування банків. Незважаючи на тривалі військові дії в Україні, НБУ досить успішно справляється з стримуванням системних ризиків на прийнятному рівні.

Отже, таким чином ми сформували теоретичну базу для наступного дослідження проблем управління банківською системою, що слугуватиме базою для написання рекомендації щодо її поліпшення.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1 Методичні підходи до обґрунтування гіпотез дослідження щодо стійкості банківської системи України

Стійкість банківської системи України в умовах зростаючих макроекономічних ризиків доцільно розглядати як результат взаємодії трьох ключових блоків:

- макроекономічне середовище, що відображає її якість шляхом оцінки темпів зростання ВВП, темпу росту інфляції, якості державних фінансів, умов проведення зовнішньої торгівлі та економічних наслідків викликаних війною;
- рівень системних ризиків (кредитного, валютного, ліквідності, прибутковості та капіталу);
- внутрішня стійкість банківського сектору, відповідає за підтримку належної якості активів, генерування прибутку та постійне виконання функцій фінансового посередництва навіть за умови виникнення економічних шоків.

Банківську систему можна вважати стійкою за умови що вона здатна зберігати безперервне виконання платежів та розрахунків, забезпечувати економіку необхідними фінансовими ресурсами за прийнятної вартості кредиту, володіє достатніми запасами капіталу та ліквідності для поглинання збитків без ризиків для макрофінансової стабільності та не допускає перетворення локальних шоків на повномасштабну фінансову кризу.

Ми погоджуємося з думкою вітчизняних науковців, що «...фінансова стійкість банку розглядається як результат комплексного впливу макроекономічних та мікроекономічних чинників. У цьому підході вона постає динамічною характеристикою, що дає змогу оцінити здатність банку як системи з перетворення фінансових ресурсів і управління ризиками, ефективно виконувати свої ключові функції та протистояти впливу зовнішніх і внутрішніх загроз...» [15].

З урахуванням вищесказаного, можемо сформулювати гіпотези для дослідження стійкості банківської системи в умовах зростаючих макроекономічних ризиків в країні.

Гіпотеза №1 – Рівень стійкості банківської системи України в умовах зростаючих макроекономічних ризиків може бути кількісно виражена за допомогою показників капіталізації та ліквідності, оскільки саме вони демонструють можливість банківського сектору протистояти шокам та належним чином виконувати зобов'язання перед вкладниками та кредиторами.

Гіпотеза №2 – Стійкість банківської системи країни в значній мірі визначається в відображенні якості активів та здатності банків стабільно генерувати прибуток, що може бути кількісно виміряно показниками рентабельності та кредитного ризику.

Гіпотеза №3 – Реалізація стратегічних орієнтирів розвитку банківської системи України забезпечує підвищення її стійкості до зростання макроекономічних ризиків у середньо та довгостроковій перспективі.

Для доведення першої гіпотези нам доцільно проаналізувати динаміку регулятивного капіталу, показників достатності капіталу (Н2, Н3), а також коефіцієнтів LCR та NSFR як у цілому так за групами банків, після проведення аналізу зіставимо фактичні значення цих індикаторів із нормативними вимогами НБУ та дослідимо взаємозв'язок між зміною макроекономічних параметрів та реакцією показників капіталу й ліквідності.

Для доведення другої гіпотези нам потрібно провести аналіз динаміки частки непрацюючих кредитів, а також оцінити рівень їх покриття сформованими резервами, також важливо оцінити показники рентабельності активів і капіталу та динаміку чистого прибутку щоб встановити взаємозв'язок між змінами ключових зовнішніх ризиків та фінансовими показниками діяльності банківського сектору

Для доведення третьої гіпотези для початку необхідно проаналізувати стратегічні документи НБУ та провідних банків, дослідити динаміку показників стійкості у банків, що активніше реалізують відповідні стратегічні напрями,

зіставити періоди реалізації стратегічних ініціатив із фазами зростання чи зниження системних ризиків, відображених у звітах про фінансову стабільність.

Доведення цих гіпотез дозволить визначити реальний рівень стійкості банківської системи України до зростаючих макроекономічних ризиків, виявити ключові внутрішні чинники та стратегічні напрями розвитку, що формують її здатність підтримувати фінансову стабільність, а також окреслити пріоритетні шляхи вдосконалення макропруденційної політики та системи управління ризиками у банківському секторі.

2.2 Загальна характеристика банківської системи України в умовах зростаючих макроекономічних ризиків

Незважаючи на виникнення великої кількості глобальних викликів, створені російською агресією, банківська система України змогла продемонструвати високу здатність адаптуватися до нових умов. Вона продовжує ефективно вести свою діяльність, виконувати ключові функції фінансового посередника, підтримує економічну активність. Зважаючи на це актуальним ста проведення порівняльного аналізу роботи банківської системи в довоєнний період та станом на сьогодні, що дасть змогу оцінити успішність адаптації до нових викликів.

Проаналізуємо зміни загальної кількості банківських установ в Україні у період 2021–2025 років.

Продовж досліджуваного періоду структура банківської системи України істотно трансформувалася, що пов'язано насамперед із виведенням з ринку низки установ, які не змогли справитися з напливом шоків та стали неспроможні надалі активно вести свою діяльність. Станом на 01.01.2025 р. у країні діяло 61 банки, тоді як станом на 01.01.2021 р. їх кількість становила 7 (рис. 2.1) .

Проаналізувавши дані можемо зробити наступні висновки щодо зменшення кількості банківських установ в Україні, у тому числі банків з іноземним капіталом та установ з 100% іноземним капіталом. Упродовж 2021-2024 років загальна кількість банків зменшилася на 13 і станом на кінець 2024

року становила 61 банківську установу. Число банків з іноземним капіталом скоротилося на 7 до 26, а кількість банків зі 100% іноземним капіталом на 4, до рівня 19 установ.

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості комерційних банків в Україні станом на початок 2021-2025 рр. (побудовано автором за джерелом [5])

Разом із цим 61 діючих банків продовжили тенденцію скорочення своїх територіальних меж. З 01.01.2021 по 01.01.2025 року кількість структурних підрозділів зменшилася на % з до одиниць (рис. 2.2).

З рис. 2.2 видно, що за аналізуючи 5 років кількість банківських відділень суттєво скоротилася – на 29,8%, з 7134 на початок 2021 р. до 5011 у 2023 р на початок 2021 р. На сьогодні на загальному фоні виділяються лише два банки що продовжують підтримувати велику кількість робочих відділень АТ «Ощадбанк» 1142 відділення та АТ КБ «Приватбанк» 1096 відділень та навіть вони були змушені закрити третину відділень. Основні причини закриття відділень банками являються: активний перехід банків до цифрових технологій, прагнення оптимізувати витрати, а також розширення дистанційних каналів обслуговування клієнтів. Додатковий вплив мала й повномасштабна війна, яка змусила банки закривати частину мережі через необхідність скорочення витрат

в умовах падіння доходів, зниження попиту на банківські послуги в окремих регіонах, масовий відтік населення та зменшення економічної активності бізнесу.

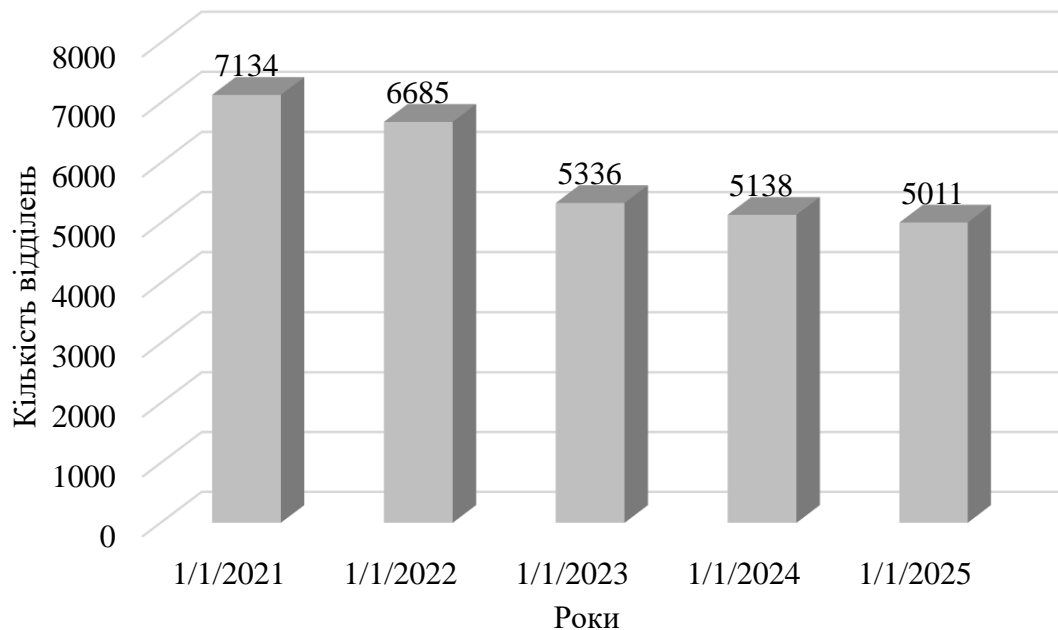

Рисунок 2.2 – Динаміка кількості структурних підрозділів банків в Україні станом на початок 2021-2025 рр. (побудовано автором за джерелом [10])

Згідно з рейтингом стійкості банків за підсумками I кварталу 2025 року до десятки найнадійніших увійшли: АТ «Креді Агріколь Банк», АТ «Укрсиббанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Кредобанк», АТ «ОТП Банк», АТ КБ «Приватбанк», АТ «Універсал Банк», АТ «ПУМБ», АТ «Прокредит Банк» та АБ «Укргазбанк».

Під час формування рейтингу враховуються наступні показники, які характеризують якість депозитної бази банку:

- стресостійкість – здатність банку активно протистояти ризикам;
- лояльність вкладів – рівень довіри клієнтів до депозитних продуктів і позиції банку на роздрібному депозитному ринку;
- оцінка аналітиків – узагальнений показник надійності банку, сформований на основі висновків пулу експертів [9].

На основі даних, наведених раніше, можна дійти висновку, що населення надає перевагу банкам із іноземним капіталом, вважаючи їх більш стійкими та надійними.

Проаналізуємо баланс комерційних банків України, зобразимо динаміку змін активів, зобов'язань та капіталу (рис. 2.3).

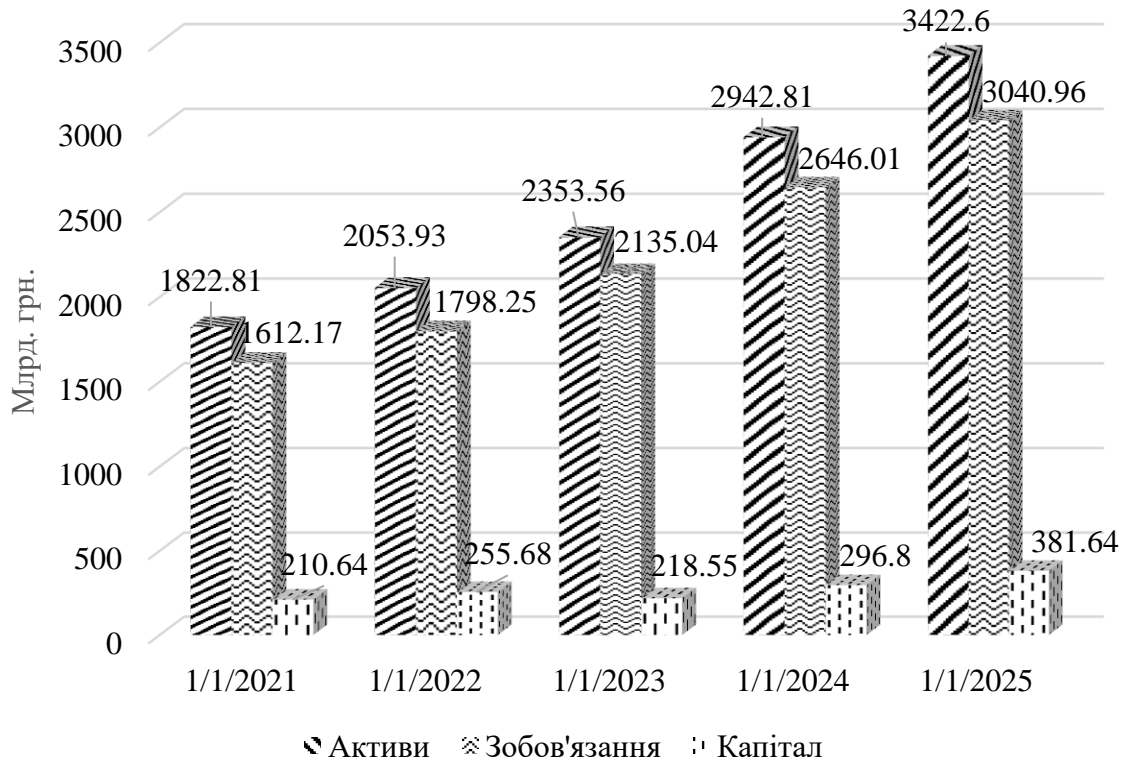

Рисунок 2.3 – Динаміка активів, зобов'язань та капіталу банків в Україні станом на початок 2021-2025 рр. млрд. грн. (побудовано автором за джерелом [9])

З рис. 2.3 видно, що впродовж досліджуваного періоду активи, зобов'язання та капітал банків стабільно демонстрував динаміку росту, що можна розцінювати як позитивний сигнал для розвитку банківської системи України. Динаміка активів за 2021-2024 роки демонструє чітку тенденцію до зростання а саме: спостерігається зростання у 2021 році на 231,12 млрд. грн., у 2022 році на 299,66 млрд. грн., у 2023 році на 589,22 млрд. грн., у 2024 році на 479,79 млрд. грн.. Ми можемо спостерігати що незважаючи на складну ситуацію в країні банки продовжують активно проводити операції та залучати нових клієнтів що є позитивним сигналом для економіки країни.

Проведемо детальний аналіз активів банків, щоб зробити детальні висновки щодо їх змін (табл. 2.1).

Показник	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Активи	1822,81	2053,93	2353,59	2942,81	3422,6
Активи в іноземній валюті	585,35	583,72	731,39	830,55	959,63
Загальні активи	2209,30	2358,98	2716,88	3308,62	3774,92
Загальні активи в іноземній валюті	745,79	679,42	819,34	922,78	1054,66
Готівкові кошти	73,35	75,56	75,10	79,76	111,60
Банківські метали	0,57	0,38	0,16	0,12	0,24
Кошти в НБУ	2,00	34,97	82,49	213,49	229,45
Коррахунки, що відкриті в інших банках	176,04	172,87	315,08	347,75	355,23
Строкові вклади в інших банках та кредити іншим банкам	2,04	60,10	51,01	57,44	114,92
Цінні папери	791,35	829,89	1021,52	1466,40	1529,90
Надані кредити	963,66	1065,35	1036,13	1024,85	1138,04
Резерви за активними операціями банків	375,46	278,77	368,09	370,60	358,06

Таблиця 2.1 – Склад активів банківської системи України на початок 2021-2025 рр., млрд. грн.*

* Сформовано автором за джерелом [10]

Продовж 2021-2025 років ми можемо спостерігати зростання більшості показників у структурі активів банківської системи. Зменшення спостерігається лише по статтям банківських металів та активними операціями. Обсяг активів в іноземній валюті зріс на 63,9% або на 374,28 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становлять 959,63 млрд. грн.

Загальні активи зросли на 70,9% або на 1565,62 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становлять 3774,92 млрд. грн.

Попри незначний спад у 2021 році загальні активи показали ріст на 41,4% або на 308,87 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становлять 1054,66 млрд. грн становлячи 27,9% від загальних активів.

Щодо готівкових коштів також показують ріст, на 52,1% або на 38,25 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становлять 111,60 млрд. грн.

Банківські метали навпаки показують спад на 57,2% або на 0,33 млрд. грн., та досягли значення у 0,24 млрд. грн. на 01.01.2025 року.

Кошти в Національному банку України зросли в 114,73 рази або на 227,45 млрд. грн., з 2 млрд. грн. у 2021 році до 229,45 млрд. грн. на 01.01.2025 року.

Щодо кореспондентських рахунків, що відкриті в інших банках, спостерігається ріст у 2 рази, з 176,04 млрд. грн. у 2021 році до 355,23 млрд. грн. на 01.01.2025 року.

Строкові вклади також показують величезний приріст у 56,33 рази або на 112,88 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становлять 114,92 млрд. грн.

Цінні папери банків також піддалися тенденції росту, та за аналізованого період зросли на 93,3% або на 738,55 млрд. грн., та на початку 2025 року показували значення у 1529,9 млрд. грн.

Щодо даних по наданим кредитам клієнтам можемо спостерігати незначний ріст на 18,1% або на 174,38 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становлять 1138,04 млрд. грн.

Резерви за активними операціями показали незначний рівень скорочення на 4,6% або на 17,4 млрд. грн. та на 01.01.2025 року становили 358,06 млрд. грн.

Загалом зміна структури активів банківської системи України в досліджуваний період відображає зміну пріоритетів до розміщення фінансових ресурсів. Така переорієнтація зумовлена насамперед економічною нестабільністю в країні, спричиненою в наслідок початку війни. Банки надають перевагу більш ліквідним та надійним активам, зокрема депозитним сертифікатам НБУ та державним цінним паперам. Такі зміни свідчать про що банківська система робить усе можливе для підтримки належного рівень ліквідності та загальної стабільності.

Основним підґрунтям фінансової стійкості як окремих банків, так і банківської системи загалом є власний капітал. Станом на сьогодні мінімальний розмір статутного капіталу становить 200 млн грн. Дотримуючись вимог

регулятора, банки поступово збільшують свій статутний капітал, та станом на 01.01.2025 р. його сукупний обсяг досяг 406 835 млн грн (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Склад пасивів банківської системи України на початок 2021-2025 рр. млрд. грн.*

Показник	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Пасиви	1822,81	2053,93	2353,59	2942,81	3422,60
Капітал	210,64	255,68	218,55	296,80	381,64
Статутний капітал	479,93	481,54	407,02	404,75	406,83
Зобов'язання банків	1612,17	1798,25	2135,04	2646,01	3040,96
Зобов'язання банків в іноземній валюті	647,00	613,89	798,70	867,51	993,11
Кошти суб'єктів господарювання	646,49	758,43	889,53	1260,15	1497,36
Кошти фізичних осіб	682,03	727,02	933,55	1084,28	1216,45
Кошти небанківських фінустанов	34,70	41,410	53,19	61,74	66,43

* Сформовано автором за джерелом [10]

У структурі пасивів банківської системи протягом 2020–2022 років зменшення спостерігалось лише по статутному капіталу, усі інші компоненти продемонстрували зростання. Зменшення розміру статутного капіталу можна пов'язати з пом'якшенням вимог Національного банку України щодо мінімального розміру статутного капіталу.

Загальна сума капіталу за аналізованого період показала зростання на 81,2% або на 171 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становить 381,64 млрд. грн. Статутний капітал протягом аналізованого період навпаки показав зменшення показника на 15,2% або на 73,10 млрд. грн. та на початку 2025 року показував значення у 406,83 млрд. грн.

Зобов'язання банків показують тенденцію до росту протягом усього періоду, їх ріст склав 53,5% або 346,11 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становить 3040,96 млрд. грн.

Щодо зобов'язань банків в іноземній валюті незважаючи на незначне зменшення продовж 2021 року вони також показують ріст а саме зростання на 53,5% або на 346,11 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становить 993,11 млрд. грн.

Розглядаючи пункт кошти суб'єктів господарювання, можна помітити чітку тенденцію до росту протягом усього аналізованого періоду, їх ріст склав 131,6% або 850,87 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становить 1497,36 млрд. грн.

Кошти фізичних осіб слідує тенденції росту та протягом п'яти років їх ріст склав 78,4% або 534,42 млрд. грн., та станом кінець аналізованого періоду становить 1216,45 млрд. грн.

Загальна сума коштів небанківських установ показала зростання на 91,4% або на 31,72 млрд. грн., та станом на 01.01.2025 року становить 66,43 млрд. грн.

Провівши аналіз балансу банків можемо зробити висновки що протягом аналізованого періоду обсяги активів, зобов'язань та капіталу банків мали тенденцію до зростання, що є позитивним сигналом для банківської системи країни. Водночас приріст активів було зумовлене розширенням інвестицій у цінні папери. Зростання зобов'язань переважно пов'язане з ростом зобов'язань банків та збільшенням надходжень від суб'єктів господарювання та фізичних осіб, що свідчить про підвищення рівня довіри до банків. Підвищення обсягу капіталу, своєю чергою, вказує на посилення фінансової стійкості банківського сектору.

Оцінюючи активи, зобов'язання та капітал банків необхідно також визначити ефективність їхньої діяльності та з'ясувати, до яких фінансових результатів вона призвела. Для цього проаналізуємо динаміку доходів і витрат банків України за 2020–2022 роки (табл. 2.3).

Доходи банківської системи протягом аналізованого періоду демонструє тенденцію до зростання та протягом п'яти років їх ріст склав 145,5% або 27023 млн грн, та станом кінець аналізованого періоду становить 45592 млн грн

Таблиця 2.3 – Динаміка та структура доходів та витрат банківських установ України за 2021-2025 рр. млн грн*

Показник	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Доходи	18569	24944	38650	42148	45592
процентні доходи	13011	16445	23765	28993	31729
комісійні доходи	6013	7941	8307	8269	9197
результат від переоцінки та від операцій купівлі-продажу	(985)	(42)	5 32	3794	3556
інші операційні доходи	374	410	506	820	502
інші доходи	97	90	76	125	109
повернення списаних активів	59	101	64	147	499
Витрати	14519	17800	23956	25385	29284
процентні витрати	4506	4623	7245	9940	10364
комісійні витрати	2107	2967	3895	3545	4022
інші операційні витрати	744	1140	1075	1265	1427
загальні адміністративні витрати	5557	6243	6417	7560	9198
інші витрати	150	335	561	630	739
відрахування в резерви	1134	1575	2488	(1253)	86
податок на прибуток	321	915	2275	3698	3447
Чистий прибуток (збиток)	4050	7145	14694	16762	16308

* Сформовано автором за джерелом [10]

Процентні доходи показують зростання протягом усього періоду та продемонстрували зростання на 143,9% або на 18718 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 31729 млн грн

Атаки на енергетичну інфраструктуру не змогли серйозно вплинути на показники чистого комісійного доходу банків. У результаті чистий комісійний дохід показав зростання на 53,0% або на 3184 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 9197 млн грн. Водночас банківська система загалом змогла зберегти позитивну тенденцію росту значення чистого процентного та комісійного доходів.

Результати від переоцінки та від операцій купівлі-продажу не мають одноманітної тенденції. До 2023 року спостерігається ріст показника до 5932 млн грн, та надалі до 2025 року ми бачимо зменшення показника до рівня в 3556 млн грн

Інші операційні доходи також не мають чіткої тенденції та все таки показують ріст на 34,2% або на 128 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 502 млн грн З показником інших доходів ідентична ситуація їх ріст змінився на 12,4% або на 12 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 109 млн грн

Також спостерігається зростання прибутку від повернення списаних активів у 8,458 раз або на 440 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 499 млн грн

Аналізуючи витрати банківських установ, можна також відмітити тенденцію до росту, ріст витрат за 5 років склав 101,7% або 14765 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 499 млн грн Процентні витрати показують зростання протягом усього періоду та продемонстрували зростання на 130,0% або на 5858 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 10364 млн грн Комісійні витрати незважаючи на зменшення показника у 2023 році показали зростання на 90,9% або на 1915 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 4022 млн грн Інші операційні витрати за аналізований період зросли на 91,8% або на 683 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становить 1427 млн грн Загальні адміністративні витрати показують зростання протягом усього періоду та

продемонстрували зростання на 65,2% або на 3641 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становлять 3641 млн грн Інші витрати також показують зростання протягом усього періоду та продемонстрували зростання у 4,927 раз або на 289 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становлять 589 млн грн

Відрахування в резерви є єдиним показником витрат якій в результаті аналізу показав зменшення які становить 92,4% або 1048 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становлять 86 млн грн

Податок на прибуток також зріс що викликано більшими темпами росту доходів над витратами, він збільшився у 10,738 раз або на 3126 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становлять 3447 млн грн

Чистий прибуток показував тенденцію росту до 2024 року та у 2024 році відбулося незначне зменшення показника на 2,7% або на 454 млн грн, та це не змогло серйозно вплинути на загальну картину. Чистий прибуток збільшився у 4,027 раз або на 12258 млн грн, та станом на 01.01.2025 року становлять 16308 млн грн (рис. 2.4).

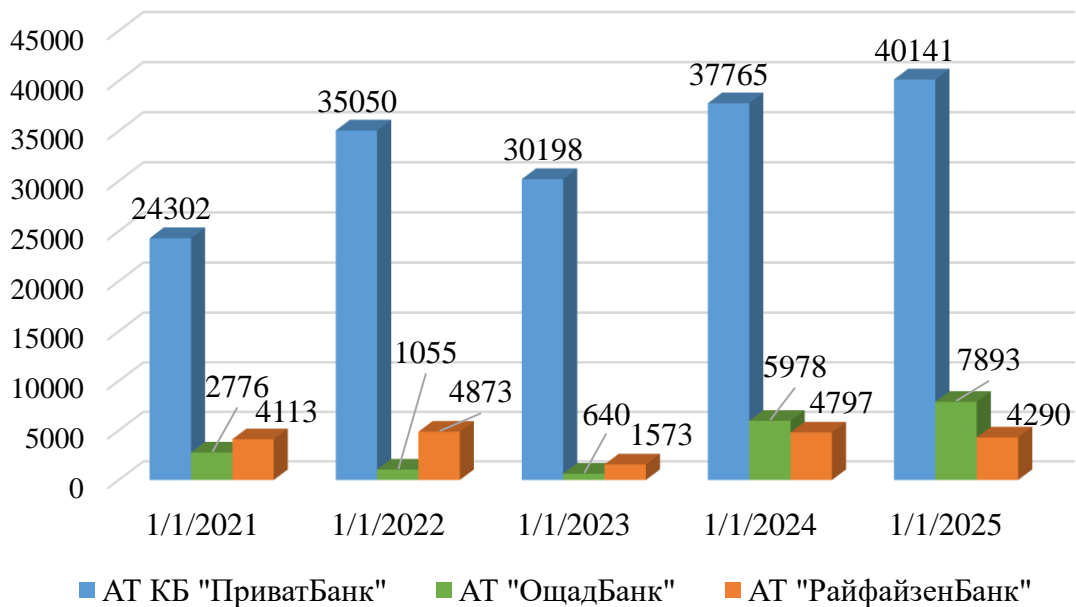

Рисунок 2.4 – Динаміка чистого прибутку банків в Україні станом на початок 2021-2025 рр. млн грн (побудовано автором за джерелом [10,11,12])

Станом на сьогодні найбільші показники по прибутковості показують АТ «ПриватБанк» з 40141 млн грн, АТ «Ощадбанк» з 7893 млн грн та АТ

«Райффайзен Банк» з 4290 млн грн чистого прибутку згідно звітності за 2024 рік (рис. 2.4). Усі банки показують зменшення показників станом на 01.01.2023 року. Таке зменшення можна пов'язати з різким зростанням витрат у 2022 році викликане початком воєнних дій на території країни. Та уже станом на 01.01.2024 року ми бачимо різке зростання чистого прибутку до показників рівних або перевищуючих показники до початку війни що свідчить про успішну адаптацію банку.

АТ КБ «ПриватБанк» показує рекордні показники чистого прибутку а саме 40141 млн грн що на 5091 млн грн більше ніж показники на 01.01.2022 року. Такій ріст свідчить про швидку адаптацію банку до нових умов функціонування та великий рівень довіри населення до банку. АТ «Ощадбанк» також демонструє збільшення показників чистого прибутку до 7893 млн грн станом на 01.01.2025 року. АТ «Райффайзен Банк» також не відстає від конкурентів та показує високі темпи росту чистого прибутку до значень 4290 млн грн станом на 01.01.2025 року.

Аналіз банківських ресурсів говорить про те, що їх основна частина формується за рахунок депозитів населення. Водночас використання різних форм запозичень й надалі залишається для банків важливим механізмом, оскільки він не тільки забезпечує стабільну роботу банків, а й створює підґрунтя для їх подальшого розвитку.

Розглянемо, наскільки банківська система України дотримується встановлених пруденційних нормативів (табл. 2.4).

На основі аналізу виконання пруденційних нормативів, ми можемо зробити наступні висновки, що у 2021-2025 роках усі нормативні показники успішно дотримувалися банками.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6), проіснував до 22 березня 2022 року, протягом цього періоду він знаходився в нормативних межах та показував тенденцію до росту.

Таблиця 2.4 –Аналіз дотримання пруденційних нормативів банківських установ України за 2021-2025 рр.*

Показник		Нормативне значення	01.01.21	01.01.22	01.01.23	01.01.24	01.01.25
H6	Норматив короткострокової ліквідності	не менше 60 %	86,82	89,13	—	—	—
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25 %	19,14	18,60	17,80	15,53	15,09
H8	Норматив великих кредитних ризиків	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	87,39	72,35	86,33	63,13	66,53
H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	не більше 25 %	4,10	3,71	2,81	1,08	1,57
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	не більше 15 %	0,0002	0,0005	0,0000	0,0000	0,0000
H12	Норматив загальної суми інвестування	не більше 60 %	0,10	0,17	0,02	0,01	0,06

* Сформовано автором за джерелом [10]

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (H7), протягом аналізованого періоду показав динаміку зменшення. Так станом на 01.01.2025 року він становив 15,09% в порівнянні з 19,14% на 01.01.2021 року. Такі зміни є позитивною тенденцією та говорить про зниження потенційного ризику для банківської системи.

Норматив великих кредитів (Н8), зменшився у 2022 році до значення 72,35% в порівнянні з 87,39% у 2021 році. На початок 2023 року спостерігається збільшення показника до 86,33% та станом на початок 2024 року ми знову бачимо спад до 63,13%. 01.01.2025 року показник дорівнює 66,53% така зміна є сприятливою та свідчить про зниження концентрації великих ризиків в банківській системі.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9) протягом аналізованого періоду демонструє тенденцію до зменшення показника так на 01.01.2025 року він становить 1,57% в порівнянні з 4,10% станом на 01.01.2021 року.

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) протягом аналізованого періоду зменшився до 0%, такі зміни викликані початком воєнних дій та свідчать про те що банки практично перестали інвестувати в цінні папери будь-якої окремої юридичної особи.

Норматив загальної суми інвестування (Н12) також відображає зменшення після 2022 року, та уже станом на 01.01.2025 року ми можемо бачити часткове відновлення показника до 0,06% що свідчить про те що банки частково починають інвестувати що є позитивною зміною.

Проаналізувавши діяльність банківської системи України у 2021-2025 роках, можна сміло констатувати факт того що банківська система зуміла справитися з тиском та зберегти стійку банківську систему. НБУ зумів утримати стабільний валютний ринок завдяки фіксації курсу гривні, веденню валютних обмежень та підвищенню облікових ставок для стримування темпів інфляції

Попри досягнуту стабілізацію, у секторі все ще зберігається низка ризиків і викликів. Банкам доводиться адаптуватися до нових умов, здійснюючи вимушені кроки: скорочення мережі відділень, підвищення вимог до позичальників, а також відмова від довго- та середньострокового планування на користь короткострокових рішень, які дозволяють гнучкіше реагувати на турбулентність у фінансовому середовищі.

2.3 Перевірка достовірності гіпотез дослідження щодо стійкості банківської системи України

У цьому підрозділі виконується емпірична перевірка сформульованих гіпотез на основі показників розглянутих у попередньому підрозділі. Перевірка здійснюється відповідно до підходу, визначеного в підрозділі 2.1: шляхом зіставлення фактичних значень індикаторів із нормативними вимогами та/або економічно прийнятними рівнями, а також аналізу їхньої динаміки упродовж 2021–2025 рр.

Перевірка гіпотези №1. Для початку порівнюємо результати стрес-тестування банків за 2021 та 2025 роки.

Згідно стрес-тестуванню, проведеному Національним банком України, ми спостерігаємо покращення ситуації у 2025 році в порівнянні з 2021 роком (рис. 2.5).

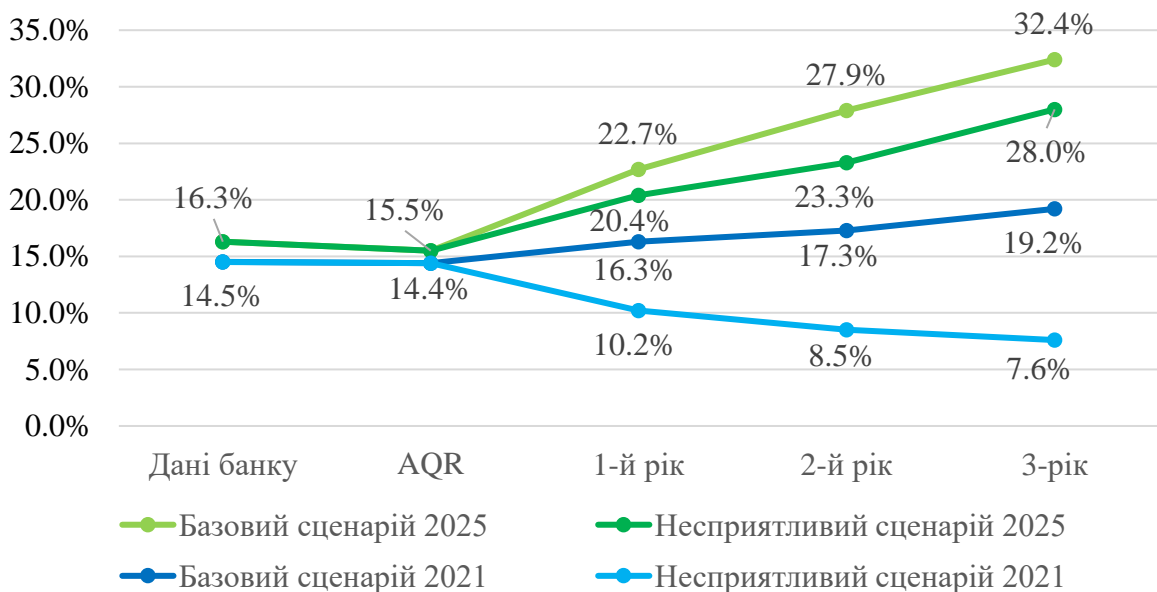

Рисунок 2.5 – Середньозважений норматив достатності капіталу банків за результатами стрес-тестування (побудовано автором за джерелом [13])

При більш детальному аналізі ми бачимо що згідно стрес-тестуванню у 2025 році і в базовому, і в нестабільному сценарії показник стабільно зростає протягом усього періоду, до 32,4% у базовому та до 28,0% у несприятливому

сценарії. Щодо показників 2021 року лише базовий сценарій дає помірне зростання до 19,2%, тоді як несприятливий сценарій демонструє різке погіршення показника до 7,6%, що свідчить про суттєву вразливість до шоків.

Згідно наведеного можна зробити висновок що на сьогодні банківська система є більш стійкою з менш чутливою до шоків в порівнянні з 2021 роком. Таким чином банківська система України справилася з викликами спричиненими початком воєнних дій на території країни, та не лише повернулася до довоєнних показників а показує значно кращий рівень готовності до зовнішніх шоків.

Розглянемо більш детально динаміку зміни розміру регулятивного капіталу та основних показників достатності капіталу(табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналіз дотримання пруденційних нормативів капіталу банківських установ України за 2021-2025 рр.*

Показник		Нормативне значення	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Н1	Регулятивний капітал (млн грн)	млн грн	182 283,60	211 742,30	211 091,10	258 340,60	268 813,10
Н2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	не менше 10%	21,98	18,01	19,68	21,07	–
Н3	Норматив достатності основного капіталу	не менше 7%	15,67	11,99	13,12	12,24	–
Нрк	Норматив достатності регулятивного капіталу	не менше 10%	–	–	–	–	17,35
Нк1	Норматив достатності капіталу 1 рівня	не менше 7,5%	–	–	–	–	16,92
Нок1	Норматив достатності основного капіталу 1 рівня	не менше 5,6%	–	–	–	–	16,92

* Сформовано автором за джерелом [10]

Згідно табл. 2.5, ми можемо зробити наступні висновки щодо дотримання нормативів капіталу протягом 2021-2025 років.

Розмір регулятивного капіталу (Н1) зріс на 86 529,5 млн грн Найсуттєвіше зростання припадає на період з 2024-2025 років, що свідчить про активне підсилення капітальної бази та здатність банків акумулювати кошти для покриття ризиків. Зростання показника позитивною ознакою, оскільки збільшення цього показника посилює спроможність банківської системи протистояти потенційним шокам.

Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) протягом аналізованого періоду стабільно перевищував норматив. Зменшення у 2022 році ми можемо трактувати як зростання ризикових активів викликане початком війни зі сторони росії, та подальше зростання показника з 2023 року свідчить що банківська система змогла зберегти запаси капіталу та підвищила здатність поглинати збитки. Станом на 2025 рік норматив розраховується як норматив достатності регулятивного капіталу (Нрк), попри зменшення нормативу до 17,35% він залишається на високому рівні. Загалом показник знаходиться на високому місці та характеризує спроможність банку вчасно виконувати свої зобов'язання.

Норматив достатності основного капіталу (Н3) також упевнено дотримувався нормативних значень. Зменшення у 2022 році 11,99% відображає посилення шоків спрямованих на економіку країни та попри все показник нормативу залишається на рівні майже у двічі вищим за мінімально допустиме значення. Зростання нормативу свідчить про те що країна змогла відновити достатній рівень капіталу для покриття ризиків.

Станом на 2025 рік ми розраховуємо наступні показники норматив достатності капіталу 1 рівня (Нк1) та Норматив достатності основного капіталу 1 рівня (Нок1). Ми спостерігаємо що банки дотримуються нових нормативів.

Розглянемо показники ліквідності банківської системи України за 2021-2025 роки. (табл. 2.6)

Таблиця 2.6 – Показники ліквідності банківської системи України у 2021–2025 роках, %*

Показник	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Коефіцієнти покриття ліквідністю в усіх валютах LCR _{ВВ}	449,5	464,1	1516,2	2377,2	736,5
Коефіцієнти покриття ліквідністю в іноземній валюті LCR _{ІВ}	2989,7	381,1	868,8	769,52	787,5
Коефіцієнта чистого стабільного фінансування NSFR	-	222,2	238,1	350,2	314,7

* Сформовано автором за джерелом [10]

Коефіцієнти покриття ліквідністю в усіх валютах (LCR_{ВВ}) до 2024 року показувало тенденцію до зростання і станом на 01.01.2024 року становило 2377,2% та уже у 2025 році він зменшився до 736,5% що є позитивною зміною для банківської системи країни.

Коефіцієнти покриття ліквідністю в іноземній валюті (LCR_{ІВ}), не має чіткої тенденції, так станом на 01.01.2022 року показав різке зменшення до 381,1% в порівнянні з 2989,7% станом на 01.01.2021 року. Станом на 01.01.2025 року, коефіцієнт становив 787,5%.

Коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), до 2024 року показувало тенденцію до зростання і станом на 01.01.2024 року становило 350,2% та у 2025 році він зменшився до 314,7%.

Протягом усього аналізованого періоду спостерігається значне перевищення нормативного значення, що може свідчити про існування профіциту ліквідності в банківській системі. Що призводить до зменшення потенційного прибутку станом на сьогодні дана проблема виражена не так сильно.

Ми можемо бачити що зміни в макроекономічних показників відображаються на показниках наведених зверху. На сьогодні спостерігається

успішна адаптація банківської системи та повернення значень нормативів до значень близьких до довоєнних часів.

Отже ми можемо зробити висновки що гіпотеза №1 підтверджується: так показники капіталу та ліквідності дозволяють кількісно відобразити здатність системи ефективно виконувати зобов'язання та протистояти зовнішнім та внутрішнім шокам.

Перевірка гіпотези №2. Для початку перевіримо якість активів, шляхом оцінки частки непрацюючих кредитів що виступає одним з ключових індикаторів якості активів, її зростання свідчить про посилення кредитного ризику та погіршення стану кредитного портфеля.

Частку непрацюючих кредитів (NPL) – частка позик у кредитному портфелі, за якими спостерігається прострочення платежів або відсутність їх сплати понад 90 днів (рис. 2.6). Збільшення значення NPL свідчить про підвищення кредитного ризику банку.

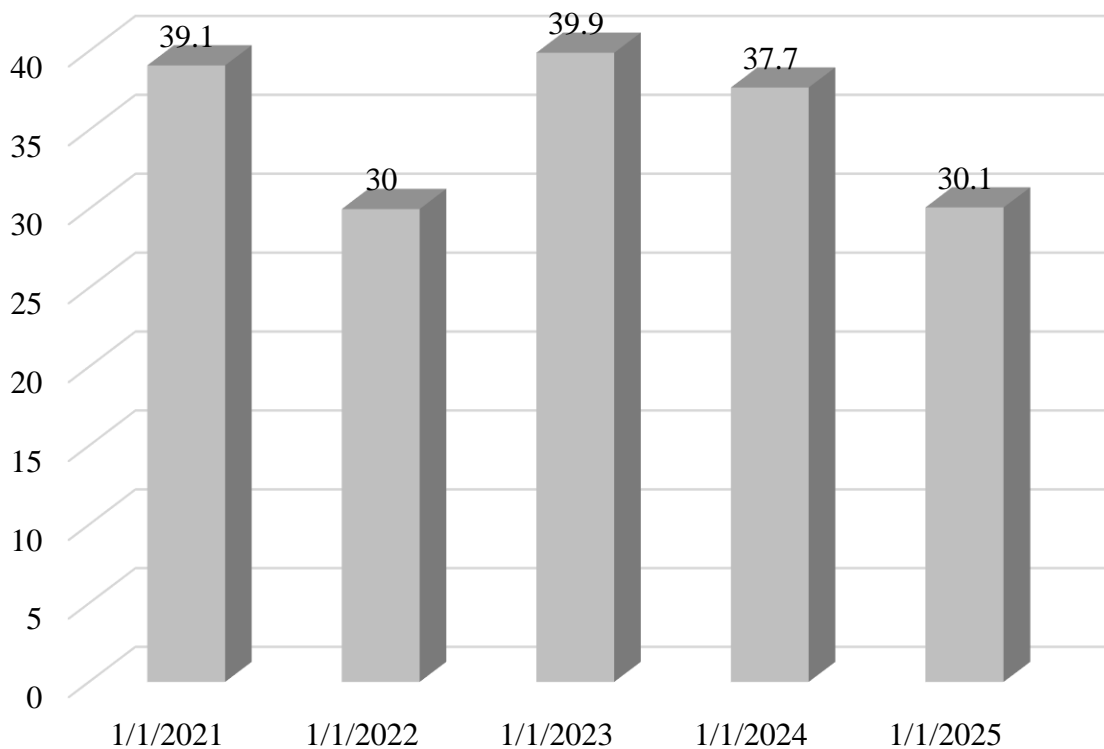

Рисунок 2.6 – Динаміка частки непрацюючих кредитів (NPL) в Україні станом на початок 2021-2025 рр. % (побудовано автором за джерелом [16])

До початку 2023 року спостерігається позитивна тенденція до скорочення частки непрацюючих кредитів. У зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України, ми спостерігаємо різке зростання частки непрацюючих кредитів. Усього за 10 місяців обсяг непрацюючих кредитів зріс на 80,8 млн грн або на 23%, та уже протягом наступного року спостерігається динаміка зменшення обсягу непрацюючих кредитів, станом на 01.01.2025 року їх частка повернулася до довоєнних показників. Така зміна свідчить про те що банківська система зуміла успішно адаптуватися до нових викликів а населення країни змогло стабілізувати свій фінансовий стан та є спроможним вчасно та в повному обсязі здійснювати виплати по кредитах.

Щодо частки їх покриття NPL резервами протягом аналізованого періоду рівень тримався в діапазоні 94-98%. Що є позитивним оскільки банківська система відповідально відноситься до проблеми NPL.

Крім того слід зазначити, що динаміка пруденційних нормативів кредитного ризику має позитивний характер: Н7 скоротився з 19,14% до 15,09%, Н8 – з 87,39% до 66,53%, а Н9 – з 4,10% до 1,57%. Це свідчить про зменшення концентрації кредитних ризиків та посилення обмежень щодо операцій із пов'язаними з банком особами.

Розглянемо зміни в показнику чистого прибутку як основний показник ефективності діяльності банків. (таб. 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка чистого прибутку (збитку) у банківських установ України за 2021-2025 рр. млн грн*

Показник	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Доходи	18569	24944	38650	42148	45592
Витрати	14519	17800	23956	25385	29284
Чистий прибуток (збиток)	4050	7145	14694	16762	16308

* Сформовано автором за джерелом [10]

Згідно таблиці 2.7 ми можемо спостерігати тенденцію до росту усіх показників. Чистий прибуток є головним показників що відображає

ефективність ведення діяльності банками. Банки протягом аналізованого періоду отримують прибуток та мають позитивну тенденцію до росту показника. Головною причиною росту чистого прибутку є перевищення темпу росту доходів над темпом росту витрат. На 01.01.2025 року ми спостерігаємо незначне зменшення чистого прибутку, втрата прибутку викликана зростанням адміністративних витрат та зростанням податку на надприбуток банків.

Для оцінки ефективності використання ресурсів банку важливим кроком буде оцінка показників рентабельності. Зобразимо результати рентабельності банківської системи України за 2021–2025 роки, що дозволяє здійснити комплексну оцінку її ефективності (рис. 2.7).

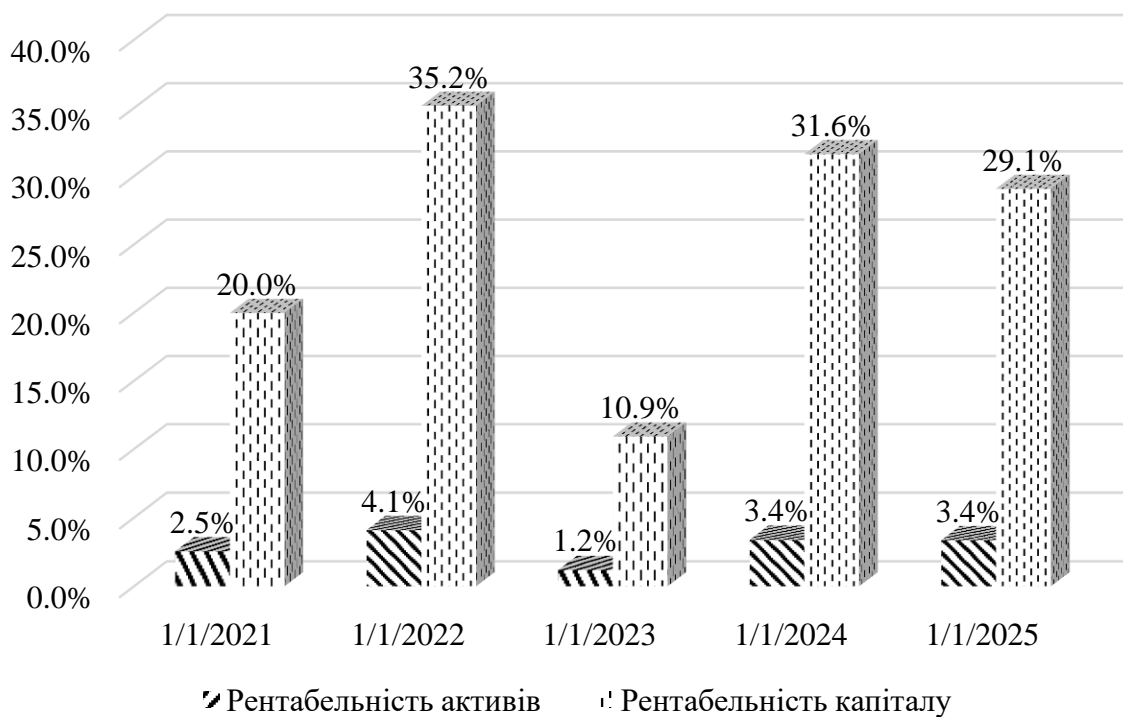

Рисунок 2.7 – Динаміка показників рентабельності активів та капіталу банків в Україні станом на початок 2021-2025 рр. (побудовано автором за джерелом [9])

Проаналізувавши дані можемо зробити наступні висновки у 2022 році становив 4,1%, проте уже на початок 2023 році спостерігається значне скорочення до 1,2%. Причиною спаду стало в першу чергу збільшення відрахувань у резерви для покриття фактичних та очікуваних витрат, спричинених воєнними діями. Проте уже у 2024 році відбулося часткове відновлення

рентабельності активів до рівня 3,4%. На сьогоднішній день цей показник повністю відновився та навіть показує показники більші ніж на початку 2022 року а саме 4,6%.

Показник рентабельності капіталу у 2021–2025 роках характеризується значною мінливістю. Найвищого значення він досяг на початку 2022 року а саме становив 35,2%, що свідчить про ефективне використання банками власного капіталу та зростання їхньої прибутковості у цей період. На початок 2023 року рентабельність капіталу різко зменшилася до 10,9% під впливом економічних втрат, спричинених повномасштабним вторгненням росії. Проте на початок 2024 року спостерігається часткове відновлення показника до 31,6%, що може свідчити про поступове зміцнення фінансової стійкості банківського сектору. Та уже на початку 2025 року ми знову спостерігаємо зменшення показника до 29,1% дане зменшення викликане насамперед зростанням податку на надприбуток банків, тому дане зменшення не дає підстав для надання висновку про погіршення ефективності роботи банківської системи.

Отже ми можемо зробити висновки що гіпотеза №2 підтверджується: так якість активів та прибутковість виступають основними каналами підтримання стійкості банківського сектору. Їхнє поліпшення у постшоковий період свідчить про здатність сектору ефективно адаптуватися до нових викликів.

Перевірка гіпотези №3. Доведення гіпотези полягають у тому, що під впливом воєнного шоку банківська система не лише зберегла здатність виконувати базові функції, а й змогла відновити критично важливі показники. Значну роль у цьому зробили антикризові заходи регулятора, а саме Забезпечення відносної стійкості валютного ринку через фіксацію курсу, запровадження валютних обмежень та підвищення облікової ставки для стримування інфляційного тиску.

Для перевірки гіпотез розглянемо як з шоками справився АТ КБ «ПриватБанк» – один з найбільших державних банків якій одним з перших реалізує стратегічні орієнтири розвитку банківської системи в своїй стратегії розвитку, та АТ «СЕНС БАНК» банк якій через належність російським олігархам

реалізовував власну політику, що не відповідала стратегічним орієнтирам розвитку банківської системи України (рис. 2.8).

Активна реалізація відповідних стратегічних напрямів АТ КБ «ПриватБанк» дозволяє утримувати свою позицію в десятці лідерів у рейтингу стійкості. Протягом усього аналізованого періоду банк показує виключно високі показники стійкості та займає лідируючі місця в рейтингу, стабільно показує високі показники діяльності.

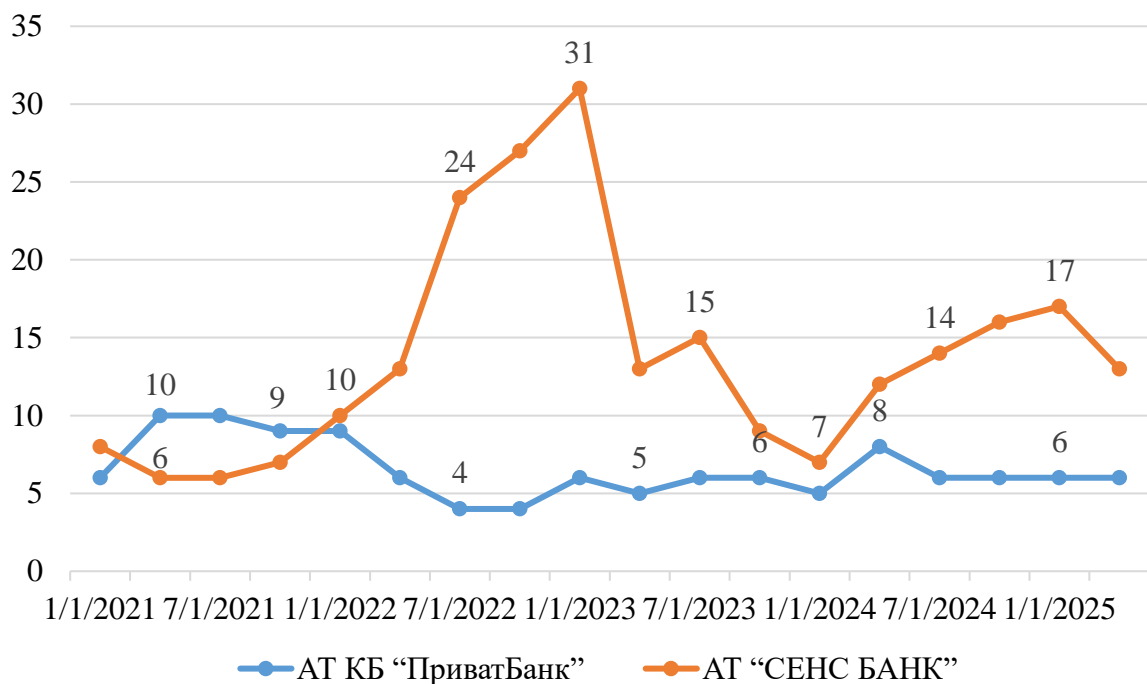

Рисунок 2.8 – Рейтинг стійкості банків в Україні станом на початок 2021-2025 рр. (побудовано автором за джерелом [9])

Ми можемо спостерігати що до початку війни банк активно суперничав з АТ «СЕНС БАНК» та завдяки активному слідуванню стратегічним орієнтирам сформованим НБУ він зміг не лише утримати позицію, та успішно займає 6 місце протягом останнього року. Натомість АТ «СЕНС БАНК» навпаки демонструє різку втрату позицій та станом на початок 2023 року його оцінка стійкості впала до 2,78 зірок з 5, що є найгіршим показником банку протягом усього періоду його діяльності. Та після переходу в державну власність з 22 липня 2023 року він змінив свої стратегічні орієнтири відповідно до стратегії розвитку

запропонованої НБУ, та уже у 2025 році зміг повернути показники стійкості до повоєнних часів та зайняти 13 сходинку в рейтингу стійкості банків України.

Тому ми можемо зробити висновки що гіпотеза №3 підтверджується: реалізація стратегічних орієнтирів розвитку банківської системи України забезпечує підвищення її стійкості середньо та довгостроковій перспективі.

За підсумками аналізу динаміки банківського сектору у 2021-2025 роки, ми бачимо, що банківська система продемонструвала здатність швидко адаптуватися до воєнних шоків та зберегла здатність виконувати базові функції фінансового посередника.

Аналіз структури балансу банків свідчить про збільшення активів, зобов'язань та капіталу, а також відображає зміну пріоритетів банків щодо розміщення ресурсів, пріоритет відійшов в сторону більш ліквідних і надійних інструментів.

Аналіз фінансових результатів діяльності показав відновлення показників прибутковості після спаду що спостерігався у 2022 році, надалі спостерігається зростання прибутку та показників рентабельності активів і капіталу.

Аналіз пруденційних нормативів капіталу показує що банківська система ретельно дотримувалася регуляторних вимог НБУ продовж досліджуваного періоду.

Аналіз ліквідності показав значне перевищення нормативних значень LCR та NSFR, що з одного боку відображає наявність запасу міцності, а з іншого відображає потенціальне зниження дохідності викликаний надлишком ліквідності.

Аналіз якості активів, показав відновлення контролю над кредитним ризиком у постшоковий період.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1 Проблеми функціонування банківської системи України

Сьогодні підтримання фінансової стабільності країни та її економічний ріст не є можливим без правильно сформованої банківської системи України. Сьогодні вона продовжує зіштовхуватися з безліччю викликів та проблем, що негативно впливає на її ефективність.

З початком російської агресії банківська система зіткнулася з суттєвими труднощами, однак змогла адаптуватися до нових умов функціонування. Банківські продовжують працювати, прагнучі забезпечувати виконання своїх ключових функцій і дотримуватися вимог нормативно-правових актів НБУ. Однак система в цілому зазнала трансформацій, адже низка чинників спричинила перебудову банківської інфраструктури, що відображається на рівні безпеки банківського ринку [2, с. 44].

Основні принципи функціонування банківської системи у воєнний період передбачають:

- законність – головний принцип діяльності банків, він визначає що банки змушені здійснювати свою діяльність у відповідність до законів та нормативно-правових документів;
- економічна самостійність – принцип що засвідчує те що банки самі несуть відповідальність за результати своєї діяльності та мають виключне право самостійно розпоряджатися своїми ресурсами;
- незалежність від органів державної влади та місцевого самоврядування – заборона впливу на рішення керівництва і працівників банків під час виконання службових функцій, а також недопустимість втручання у діяльність банків, окрім випадків, передбачених чиним законодавством;

- відокремленість відповідальності банків та держави – банки не несуть відповідальності за зобов'язаннями держави, так само як держава в свою чергу не несе відповідальності за зобов'язання банків;
- законність банківських операцій – проведення операцій дозволяється лише на підставі дотримання наявності дозволів та ліцензій;
- дотримання нормативів НБУ – банкам необхідно ретельно дотримуватися регуляторних вимог;
- гарантування права вибору банку – кожній фізичній і юридичній особі надається право самостійно обрати банк для проведення своїх операцій;
- належне виконання зобов'язання – банки зобов'язані вчасно та в повному обсязі виконувати операції щодо своїх зобов'язань.

Сформуємо SWOT-аналіз банківської системи України.

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> – високий рівень капіталізації; – розвинена платіжна інфраструктура; – високий рівень цифровізації; – наявність системи гарантування вкладів. 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> – висока концентрація ринку; – низький рівень фінансової грамотності населення; – залежність від короткострокових депозитів.
<p>Можливості:</p> <ul style="list-style-type: none"> – євроінтеграція; – участь банків у повоєнній відбудові; – розвиток фінтеху; – розвиток кредитування МСБ. 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ризики пов'язані з тривалою війною; – макроекономічна нестабільність; – погіршення платоспроможності позичальників; – підвищена кіберзагроза.

Рисунок 3.1 – SWOT-аналіз банківської системи України (розроблено автором)

Згідно зробленому SWOT-аналізу можемо зазначити, що сильні сторони та можливості банківської системи створюють основу для відновлення та розвитку банківської системи, та через високий рівень зовнішніх загроз необхідно обережно підходити до ведення політики ризик-менеджменту.

Один з головних принципів функціонування банківської системи в умовах ведення воєнних дій є підтримка довіри клієнтів до банків на високому рівні. Її забезпечення можливе за умов дотримання вищенаведених засад. На сьогоднішній день ми можемо стверджувати що в умовах війни населення України загалом зберігає довіру до банківської системи на високому рівні.

З огляду на вищесказане можна зробити висновок, що в умовах війни банківська система має визначальне значення, оскільки саме через банки здійснюються розрахунки між населенням і підприємствами.

У період війни банківська система зіткнулася з чисельними ризиками (рис.3.2) та проблемам, що суттєво впливають на діяльність банків.

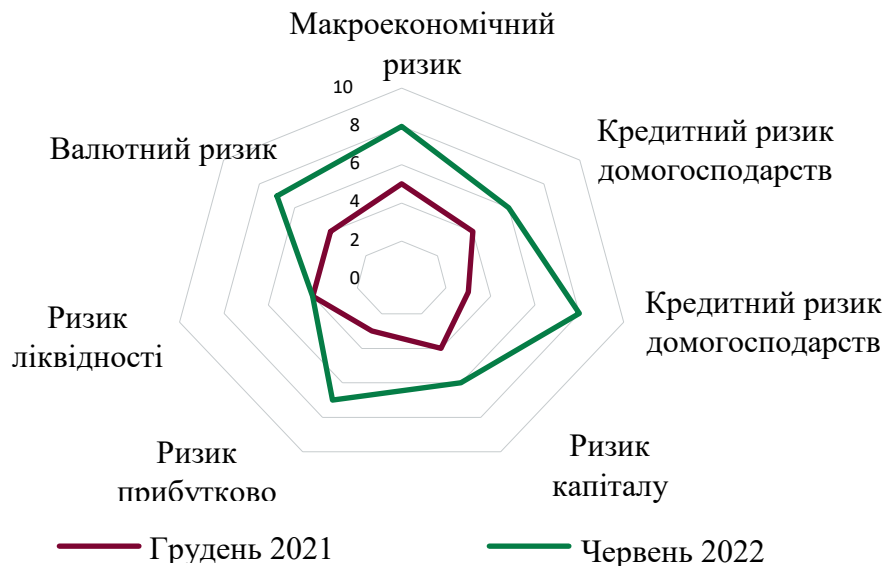

Рисунок 3.2 – Карта ризиків фінансового сектору
(побудовано автором за джерелом [3])

На карті ризиків спостерігається зростання ризиків по усіх напрямках спричинене початком воєнної агресії зі сторони росії.

Проблеми з якими зіткнулася банківська система України є:

Кіберзахист. Станом на середину 2025 року зафіксована 3000 кібератак з боку агресора в лиці росії, більша частина атак була направлена на банківський сектор. В порівнянні з 2022 роком її кількість зросла втричі та попри те, що кібератаки тривають і надалі, їх результативність суттєво знизилася порівняно з початковим етапом повномасштабного вторгнення.

Нестача трудових ресурсів. Внаслідок бойових дій та постійної загрози ракетного удару у будь якій тоці України спостерігається суттєве скорочення персоналу банківських установ. Значна частина працівників залишає робочі місця через припинення роботи відділень або за власним рішенням працівника.

Зниження платоспроможності населення та підприємств. Унаслідок повномасштабних бойових дій значна кількість людей втратила роботу, а частина підприємств була змушена скоротити або повністю призупинити діяльність. Це зумовило помітне падіння доходів населення, що в свою чергою, призвело до зменшення депозитних надходжень і збільшення частки проблемних кредитів.

Неповернення кредитних коштів. Із початком війни кредитна активність в Україні суттєво скоротилася, а значна частина раніше наданих позик опинилася під ризиком непогашення. Торгово-промислова палата України засвідчила наявність форс-мажорних обставин, що підтверджують об'єктивну неможливість належного виконання зобов'язань у період дії воєнного стану.

Втрата банківської інфраструктури. Тимчасово окупована частина східних і південних регіонів України викликала втрату банківських відділень, банкомати, серверної потужності та інших елементів інфраструктури, що істотно ускладнює надання фінансових послуг на цих територіях.

Зростання витрат на безпеку. Банківські установи вимушені спрямовувати значні ресурси на захист клієнтських даних і посилення кіберзахисту, що істотно збільшує їхні операційні витрати.

Порушення роботи платіжних систем. На початковому етапі війни гостро постала проблема «завислих платежів», коли підприємства та установи намагалися завчасно виплатити заробітну плату працівникам або перерахувати матеріальну допомогу. Окремі випадки затримок трапляються й нині.

Основними причинами таких затримок виступають технічні збої та дефіцит операційного персоналу у відділеннях, що розташовані на тимчасово окупованих територіях або в районах активних бойових дій [12].

Відтік капіталу. Через високу невизначеність і нестійкість економічного середовища інвестори скорочують вкладення та виводять капітал з України, що посилює дефіцит фінансових ресурсів і звужує можливості банківського сектору щодо кредитування економіки.

Окрім наведених викликів, українська банківська система має й низку проблем, що не зумовлені воєнними подіями. До них належать: часті зміни законодавства, яке регламентує банківську діяльність; значний масштаб тіньової економіки; підвищений рівень кредитного ризику; недостатня капіталізація вітчизняних банків; велика частка проблемних кредитів; низька фінансова грамотність населення; обмежена довіра громадян до банківської системи; недостатня проінформованість клієнтів про різноманіття банківських продуктів і послуг; а також зростання ролі та частки державних банків у секторі [17, с. 26]. Виклики, з якими банківський сектор зіткнувся під час війни, суттєво змінили умови його роботи, однак базові принципи функціонування банківської системи мають залишатися незмінними навіть у кризових обставинах. Водночас для підтримання належного рівня довіри клієнтів НБУ та інші ланки банківської системи були змушені оперативнo розробити й упровадити комплекс заходів зі стабілізації банківського ринку. Своєчасні дії регулятора та банків у перші місяці повномасштабної війни допомогли мінімізувати втрати фінансового сектору України.

Попри воєнні ризики, обсяги коштів клієнтів у банках продовжують зростати: наприкінці червня було зафіксовано приріст депозитів, а частка коштів на вимогу сягнула максимального рівня. Повномасштабна війна також спричинила падіння попиту на кредити з боку населення, тоді як інтерес до бізнес-кредитування зберігається, що пов'язано з покращенням умов участі компаній у державних програмах.

Війна зумовила необхідність формування резервів під очікувані збитки, що спричинило втрати для банківського сектору. Скорочення капіталу банків

підсилює прояв кредитного ризику, який є одним із ключових чинників їхнього фінансового стану. Водночас Національний банк на початку повномасштабного вторгнення не застосовував заходи впливу за недотримання окремих вимог щодо капіталу та ліквідності. Крім того, після завершення війни банкам буде надано достатній період для відновлення стабільності та приведення показників у відповідність до нормативів.

Протягом 2023-2024 років в Україні низка банків перейшла у державну власність, зокрема Сенс Банк, Перший інвестиційний банк та Мотор-банк. Їх націоналізація була зумовлена зв'язками власників із країною-агресором. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк вважається державним за умови що весь його статутний капітал знаходиться в власності держави [11]. Зазначимо, що наразі в Україні функціонує 7 банків з державною участю (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Державні банки України станом на 2025 р.*

Банк	Частка держави у власності, %	Активи, млрд. грн.	Частка активів у банківській системі, %
ПриватБанк	100	761,5	22,2
Ощадбанк	100	428,6	12,5
Укресімбанк	100	291,2	8,5
Укргазбанк	94,94	198,9	5,8
Сенс Банк	100	123,7	3,6
Перший інвестиційний банк	88,89	0,4	0,01
Мотор-банк	100	0,5	0,02
Всього	–	1 804,78	52,63

* Сформовано автором за джерелом [2]

Наразі на державні банки припадає майже 53% чистих активів банківської системи. Зокрема, обсяг чистих активів становить: ПриватБанк – 761,5 млрд грн, Ощадбанк – 428,6 млрд грн, Укресімбанк – 291,2 млрд грн, Укргазбанк – 198,9 млрд грн.

У період війни банківський сектор зіткнувся з низкою серйозних викликів. Дефіцит кваліфікованих кадрів, кібератаки, перевищення лімітів готівкових

операцій, арешти банківських рахунків і збитки за раніше виданими кредитами послабили стійкість банківської системи. Для підтримання її стабільного функціонування необхідно посилювати ризик-менеджмент, прискорювати цифровізацію та розвиток безготівкових розрахунків, зміцнювати інфраструктуру електронних платежів і забезпечувати міжнародну підтримку. Упровадження цих заходів сприятиме дотриманню комплаєнсу та збереженню довіри до банківського сектору.

3.2 Шляхи вдосконалення функціонування банківської системи

Основним фактором забезпечення успішного економічного розвитку країни стає безумовно дієва банківська система, яка забезпечує функціонування грошового ринку, організує обслуговування господарських потреб та вирішує безліч інших завдань і проблем економічної та соціальної буті. Банківські установи, як фінансові посередники та інвестиційні інституції, є рушійною силою для розвитку економіки і сприяють необхідній інтеграції з бізнесом. Банки із початком їх функціонування надають різноманітні послуги, роблять різні операції і самі визначають структуру справи, її загальні масштаби і різновид операцій, кількість та якість професійних кадрів та інформаційні технології.

Незважаючи на виклики що виникли під час масштабного російського вторгнення в Україну банківська система продовжує функціонувати. Банківські установи максимально зосереджені на підтримці безперервного функціонування відділень в регіонах, де відсутня загроза життю та здоров'ю людей. В сьогоденнішніх реаліях банківська система перебуває в умовах підвищеної нестабільності: окремі банки повністю припинили діяльність, на початку війни спостерігалось помітне скорочення депозитної бази. Додатковий тиск створюють податкове та військове навантаження, зростання витрат на обслуговування процентних зобов'язань. Сукупність зазначених чинників негативно позначається на функціонуванні банківського сектору загалом. У країні через війну фінансова стійкість окремих банків погіршилася, а близько

30% банківських установ України припинили існування. Така ситуація має негативні наслідки для населення та підриває довіру до банківської системи.

Питання забезпечення фінансової стійкості банків останніми роками набуло загальнонаціонального значення, що значною мірою зумовлено особливостями розвитку вітчизняного банківського сектору. Зокрема, йдеться про відносно короткий період його становлення, необхідність працювати в умовах підвищених ризиків через економічну та політичну нестабільність, а також про менші, порівняно з банками провідних ринкових країн, обсяги власного капіталу. Тому управління фінансовою стійкістю та її підтримання мають бути обов'язком і ключовим стратегічним пріоритетом кожної банківської установи. Для подальшого підвищення результативності банківської системи необхідним є проведення реформ. Трансформація банківського сектору повинна ґрунтуватися на зміцненні довіри клієнтів та інвесторів, що можна добитися шляхом підвищення прозорості банків та їх ефективності управління (рис. 3.3).

Рисунок 3.3 – Шляхи вдосконалення функціонування банківської системи
(розроблено автором)

Серед ключових напрямів стратегічних змін доцільно виокремити поетапну приватизацію частини державних банків, це дасть змогу зменшити вплив держави на банківський сектор та залучення приватного капіталу. Такі дії напряду вплинуть на посилення конкуренції серед банків що приведе до підвищення їх ефективності та впровадження нових послуг. Також важливим є підняття рівня довіри населення до банківської системи, для цього можемо розпочати з ведення антикорупційних заходів не лише для комерційних банків а й в тому числі спрямовану на державні банки, такі дії сприятимуть залученню іноземних інвестицій.

Варто переосмислити підхід до управління державними банками, можна відмовитися від прямої фінансової підтримки у формі докапіталізації. Для цього достатньо визначити прибутковість одним із ключових пріоритетів. Досягти цього необхідно зменшити рівень проблемних кредитів які створюються в зв'язку кредитування ненадійних клієнтів. Відмова від політико вмотивованого кредитування дозволить владнати ситуацію з непрацюючими кредитами.

Ефективне управління ліквідністю сьогодні є одним із найбільш актуальних завдань для українських банків. Ускладнюють його такі чинники, як дефіцит платоспроможних позичальників та недостатній рівень довіри населення до банківської системи. Ліквідність фактично відображає надійність банку і значною мірою формує сприйняття клієнтів, тобто має виразний «людський» вимір. За нестачі ліквідності банк може втрачати прибутковість, тому в умовах невизначеності та кризових явищ критично важливо забезпечити збалансоване управління як ліквідністю, так і прибутковістю.

Стратегічною метою управління ліквідністю є недопущення як втрат, так і надмірного накопичення ліквідних активів. Збитки посилюють ризик ліквідності, тоді як надлишкова ліквідність часто свідчить про неефективний розподіл ресурсів і безпосередньо знижує потенційну прибутковість у майбутньому. Відтак, щоб уникнути або принаймні мінімізувати ризик дисбалансу ліквідності, кожен банк має підтримувати оптимальне співвідношення між рівнем ліквідності та рівнем доходності. На сьогодні в

банківській системі спостерігається надмірний рівень ліквідності та його різке зменшення не є шляхом вирішення проблеми, банки змушені жертвувати прибутком для підтримки надійності, що викликане нестабільною економічною ситуацією в країні.

Також для підвищення фінансової стійкості банків резонно провести інтеграцію українських банків у міжнародний ринок. Інтеграція українських банків у міжнародний фінансовий простір передбачає поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими інституціями, вихід на глобальні ринки капіталу та відкриття філій за кордоном. Такі кроки сприятимуть залученню іноземних інвестицій в економіку України й підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних банків.

Ключовим елементом що впливає на фінансову стійкість банків є довіра людей. Низький рівень довіри напряму пов'язаний з необізнаністю населення. Запровадження НБУ освітніх програм із підвищення фінансової обізнаності населення сприятиме зміцненню довіри до банків та стимулюватиме активніше й ширше користування банківськими послугами.

Окрім збільшення фінансової обізнаності населення в стимулюванні населення банкам також необхідно брати активну участь. Упровадження нових банківських продуктів і сервісів, зокрема інвестиційних та пенсійних програм, а також активний розвиток фінтех-технологій дадуть змогу залучити нових клієнтів, посилити конкурентні переваги та підвищити прибутковість банків.

Впровадження банками сучасних систем кіберзахисту є одним із базових елементів у посиленні безпеки банківсько сектору від кібернетичних ризиків. Це також важливо в умовах постійних кібератак з боку росії та скороченню кількості банків, конкуренція за довіру лояльність клієнтів з кожним днем посилюється. З огляду на останні події питання кіберзахищеності набуває актуального значення. Кібернетичний ризик включає широкий спектр та може негативно вплинути на якість та надійність інформації.

Одним із ключових напрямів високоякісного і раціонального підвищення стійкості фінансового сектору є удосконалення системи банківського нагляду. Провідна роль у вдосконаленні системи банківського нагляду належить НБУ.

Ефективні механізми банківського нагляду забезпечують своєчасне виявлення ознак загрози фінансовому стану банків, системні проблеми в банківській системі та дозволяють оперативно реагувати на них. Це передбачає регулярний нагляд за нормативними показниками банків для своєчасного виявлення проблеми.

Посилення наглядової функції також повинно базуватися на розвитку ризик-орієнтованого підходу, такий підхід базується на тому що глибина та інтенсивність перевірки залежить на пряму від рівня ризику в конкретному банку. Для своєчасного усунення проблем ще на ранній стадії необхідно розширити асортимент інструментів превентивного реагування. У результаті цього ми зможемо спостерігати підвищення дисципліни, зниження імовірності накопичення проблемних активів та посилення дій щодо захисту інтересів вкладників. Загалом при наявності якісного та своєчасного нагляду ми зможемо швидше реагувати на кризові явища, зменшити втрати у банківському секторі.

Впровадження та розширення програм підтримки МСБ сприятиме активізації підприємницької діяльності. Це сприятиме відкриттю нових робочих місць, нарощуванню обсягів виробництва та підвищенню ділової активності в регіонах. Такі заходи мають позитивний ефект на економіку країни, сприяючи її відновленню, та створенню нових бізнесів.

Також важливим кроком буде удосконалення системи ризик-менеджменту є посилення підходів до управління ризиками, особливу увагу слід надати саме ризикам що виникають в умовах економічної нестабільності, це дозволить точніше прогнозувати потенційні загрози та своєчасно їх ідентифікувати для мінімізації негативних наслідків як для власної діяльності так і банківської системи загалом.

Посилення відкритості банків є важливою кроком у зміцненні фінансової стабільності й підвищенні довіри населення до банківського сектору. Удосконалення механізмів фінансової звітності та аудиту дає змогу забезпечити більш повне, своєчасне й достовірне розкриття інформації про діяльність банків.

Посилення внутрішнього контролю, проведення регулярних незалежних аудиторських перевірок та ведення стандартизованих підходів до звітування

зменшити можливості для зловживань і приховування проблем. Прозорість сприяє більш ефективному нагляду з боку регулятора, полегшує раннє виявлення ризиків для оперативного реагування на них. В результаті чого клієнти та інвестори зможуть отримувати більш чіткі сигнали щодо надійності інвестування.

Здійснено прогнозовані розрахунки зміни активів, зобов'язань та пасивів банківської системи (рис.3.4).

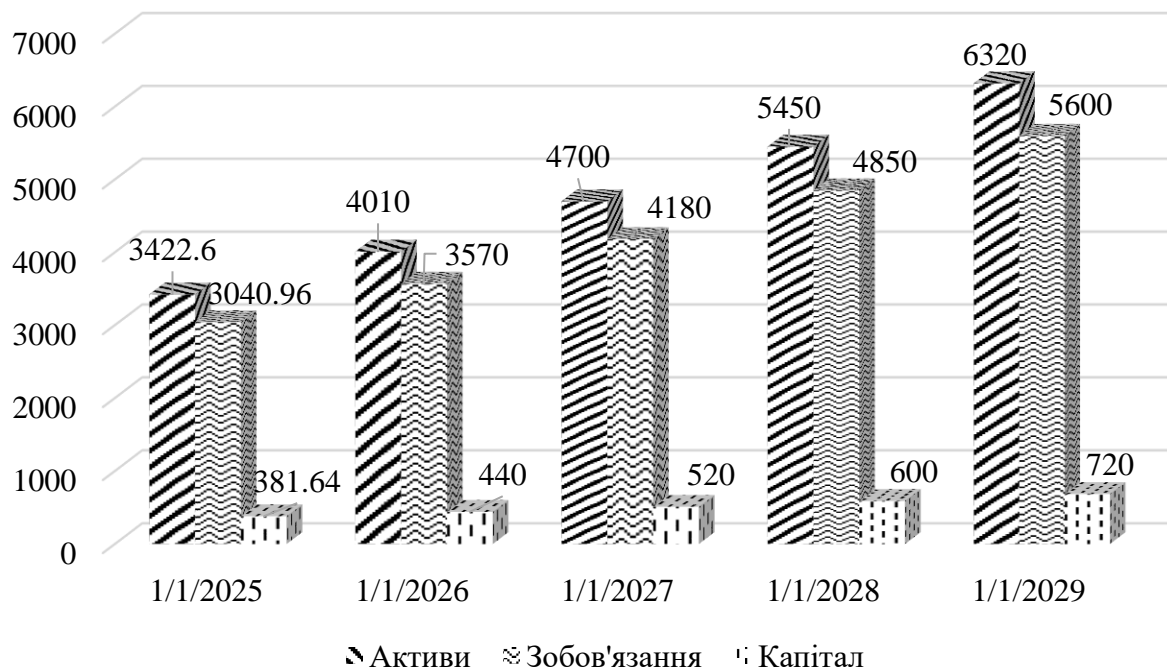

Рисунок 3.4 – Прогнозована динаміка активів, зобов'язань та капіталу банків в Україні станом на початок 2025-2029 рр. млрд грн (розраховано автором)

Завдяки аналізу проведеному в розділі 2.2 ми помітили стійке зростання активів, зобов'язань та капіталу банків, зазначимо що після удару зазаного від воєнних шоків, темпи приросту лише збільшуються. Припустимо що за відсутності нових шоків для банківської системи, тенденція до росту продовжиться та буде зростати орієнтовно на 16-18% за рік. Такими темпами станом на 01.01.2029 року ми можемо спостерігати показники на наступному рівні активи банків становитимуть 6320 млрд грн, розмір зобов'язань становить 5600 млрд грн, а капітал становить 720 млрд грн

Також варто здійснити прогнозовані розрахунки прибутковості банківської системи України (рис. 3.5)

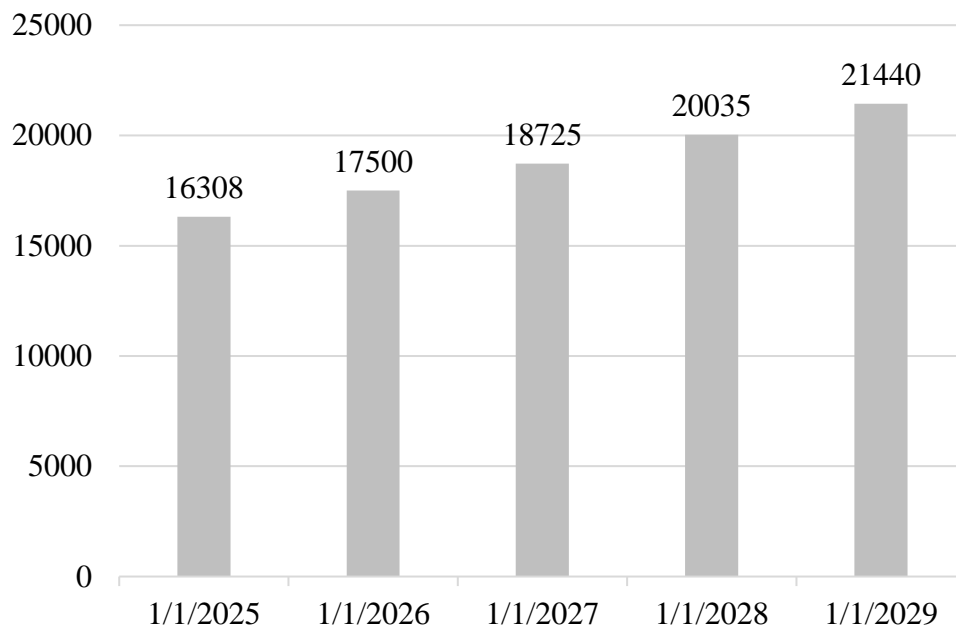

Рисунок 3.5 – Прогнозована динаміка чистого прибутку (збитку) у банківських установ України за 2025-2029 рр. млн грн (розраховано автором)

Припустимо що за відсутності нових шоків для банківської системи, тенденція до росту продовжиться та буде зростати орієнтовно на 6-8% за рік. Такими темпами станом на 01.01.2029 року ми можемо спостерігати зростання чистого прибутку до значення 21440 млн грн

Реалізація запропонованих вище заходів позитивно вплине на посилення конкурентних позицій національної банківської системи, сприятиме зростанню рівня довіри населення та допоможе активізувати залучення іноземного капіталу, підвищити якість і доступність фінансових послуг та підтримати економічне зростання, створивши сприятливі умови для розвитку банківського сектору.

Отже, узагальнивши результати, ми можемо підтвердити, що поєднання стабілізаційних заходів НБУ з комплексним реформуванням, створює передумови необхідні для підвищення конкурентоспроможності банківської системи, зміцнення її стійкості та зростання довіри населення.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження стану банківської системи України в умовах зростаючих макроекономічних ризиків у 2020-2024 роках, та отримані результати дозволяють зробити наступні висновки та запропонувати шляхи вдосконалення.

1. В теоретичній частині було досліджено поняття банківської системи, проведено ознайомлення з її функціями, метою та структурою. Досліджено стійкість банківської системи як здатність системи забезпечити безперервне функціонування, обґрунтовано ключові критерії її оцінки.

2. Сформовано та обґрунтовано гіпотези дослідження, а саме: залежність фінансової стійкості банківської системи від №1 – рівня капіталізації та ліквідності; №2 – якості активів та здатності банку стабільно генерувати прибуток; №3 – реалізації стратегічних орієнтирів розвитку банківської системи України. Сформовані гіпотези дозволяють структуровано перевірити, які саме чинники найбільше впливають на визначень рівня фінансової стійкості системи.

3. Встановлено, що структура банківської системи протягом аналізованого періоду зазнала змін. Спостерігається відсутність значних змін у динаміці кількості робочих банків. Банки проводять задовільну політику ризик-менеджменту що дозволяє продовжувати активне функціонування на ринку. У 2023 році відбувається різке зменшення кількості структурних підрозділів банків, що пояснюється окупацією територій. Зміни у структурі та скорочення підрозділів у 2023 році демонструє, що макроризики й воєнні фактори впливають не лише на фінансові показники, а й на доступність банківських послуг та фінансову інклюзію. Тому дослідження стратегічних орієнтирів розвитку є важливим, воно допомагає визначити, як зберігати безперервність роботи та клієнтський сервіс за умов втрати територій і фізичної інфраструктури.

4. Доведено успішну адаптацію банківської системи до нових умов. Баланс банківської системи показує тенденцію до росту протягом усього аналізованого періоду. У 2025 році спостерігається зростання активів, зобов'язань та капіталу майже у двічі в порівнянні з 2021 роком. Успішна

адаптація та зростання балансу підтверджує значущість оцінки здатності системи підтримувати економіку навіть в кризових умовах. Зростання активів, зобов'язань і капіталу свідчить про відновлення довіри та функціонування фінансового посередництва, що є основою для інвестицій, кредитування й післявоєнного відновлення.

5. Доведено високий рівень ефективності управління капіталом. Пруденційні нормативи капіталу активно дотримуються протягом аналізованого періоду. Частка непрацюючих кредитів свідчить про те, що банківська система покращила якість кредитного портфеля та має успішний механізм управління ризиками. Висока дисципліна дотримання нормативів капіталу та покращення якості портфеля прямо пов'язані з фінансовою стабільністю країни та захистом інтересів вкладників. Саме достатність капіталу і контроль NPL визначає здатність банків поглинати збитки без системних наслідків для економіки.

6. Встановлено, зростання показників прибутковості банків. Банки продовжують з кожним роком активно збільшувати показники чистого прибутку. Протягом аналізованого періоду банківська система збільшила чистий прибуток у чотири рази. Вона сформувала ефективну політику управління витратами та активно використовувала строкові депозити. Показники ROA та ROE знаходяться на високому рівні, проте у 2025 році спостерігається незначне зменшення ROE викликане тим що прибуток банківської системи не встигає зростати з темпами росту капіталу. Загальне зростання показників показує, що банківська система формує внутрішні джерела капіталізації та резервів, що позитивно впливає на підсилення стійкості до майбутніх шоків.

7. Доведено що банки які активно реалізують стратегічні орієнтири розвитку банківської системи України, менш чутливими до зовнішніх шоків та здатні втримувати високі показники фінансової стійкості. Наявність зв'язку між реалізацією стратегічних орієнтирів та рівнем чутливості до шоків підкреслює, що стійкість – це не лише «показники на звітну дату», а результат управлінських рішень, ризик-менеджменту та якості корпоративного управління. Це робить результати дослідження основою для формування довгострокової моделі

розвитку банків, здатної працювати в умовах високої економічної невизначеності.

8. Розроблено напрями вдосконалення функціонування банківської системи: поетапна приватизація частини державних банків; удосконалення системи ризик-менеджменту; удосконалення банківського нагляду; впровадження сучасних систем кіберзахисту; інтеграція українських банків у міжнародний простір; запровадження НБУ освітніх програм із підвищення фінансової обізнаності населення; розширення програм підтримки МСБ.

Отже, у 2020-2024 роках банківська система України демонструвала відносну стійкість всупереч зростаючим макроекономічним ризикам, зумовленим повномасштабною війною, коливаннями економіки та тиском на фінансові показники. Загалом банки зберігали адекватну капіталізацію та високий запас міцності, що дозволяло їм залишатися платоспроможними і продовжувати кредитування навіть у складних умовах, про це свідчать результати оцінок стійкості, проведених регулятором. Водночас сектор стикався з високим рівнем проблемних кредитів (NPL), який поступово знижувався з піків 2022-2023 рр., а також зі змінами в ліквідності та структуруванні портфелів у відповідь на економічні потрясіння. Попри ці виклики, банківська система залишалася прибутковою, а регулятор активно впроваджував заходи для зміцнення нагляду і оцінки ризиків у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гісем М., Король, М. Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. Сталий розвиток економіки. 2023, № 2 (47). С. 43-49. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-47-6>
2. Державні банки: валіза без ручки. Київ. 2021. 40 с. URL: https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2021/12/CASE_zvit_derzh_banky_5.pdf
3. Звіт про фінансову стабільність, червень 2022 року. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H1.pdf?v=14 (дата звернення: 10.09.2025)
4. Звіт про фінансову стабільність, червень 2025 року. НБУ. URL: [FSR_2025-H1.pdf](https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H1.pdf) (дата звернення: 10.09.2025)
5. Кількість банків в Україні (2008–2025). Мінфін : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/> (дата звернення: 01.08.2025).
6. Крупка М., Андрущак Є., Пайтра Н. та ін. Банківська система : підручник; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
7. Мельник С. Банківська система : навчальний посібник у схемах і таблицях / Степан Мельник, Наталія Шевченко, Інна Висоцька. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. - 184 с.
8. Мельник С. І., Шевченко Н. В., Висоцька І. Б. Банківська система : навчальний посібник у схемах і таблицях. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 184 с
9. Основні показники діяльності банків. Мінфін : веб-сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/> (дата звернення: 23.08.2025).
10. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 12.08.2025)
11. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 30.09.2025)

12. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. Економіка і суспільство. №41, 2022.

13. Результати оцінки стійкості банків та банківської системи України 2025 року. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ST_2025_result_fin.pdf?v=14 (дата звернення: 25.08.2025).

14. Рейтинг стійкості банків за підсумками 1 квартала 2025. Мінфін : веб-сайт. URL: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/> (дата звернення: 20.08.2025).

15. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8731> DOI: [10.32702/2307-2105-2021.3.1](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.3.1)

16. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). НБУ URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl> (дата звернення: 28.08.2025)

17. Хмелярська Л.А. Особливості та проблеми функціонування банківської системи України. Розвиток сучасної науки: актуальні питання теорії та практики: матеріали V Всеукраїнської студентської наукової конференції, м. Тернопіль, 19 квітня, 2024 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. 246 с.